

PLATOON VERZAMELD WERK

Plato

KRATYLOS

Juni 2022

Deze tekst is uitsluitend voor persoonlijk gebruik. Commercieel gebruik is niet toegestaan. Evenmin is het toegestaan de tekst te wijzigen, bewerken, geheel of gedeeltelijk te publiceren, of anderszins te vermenigvuldigen. Toegestaan is het kopiëren van citaten of kleine tekstgedeelten voor studie- en discussiedoeleinden.

© Copyright 2022 - Stichting Ars Floreat

www.arsfloreat.nl

info@arsfloreat.nl

Uit: Platoon Verzameld Werk - deel 7 - ISBN 90 6030 428 4

Vertaling: School voor Filosofie, Amsterdam

Copyright: © 2022 Stichting Ars Floreat, Amsterdam

Niets uit deze tekst mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische media, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this text may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm, electronic media, or any other means, without written permission from the publisher.

INLEIDING KRATYLOS

De gesprekspartners in deze dialoog zijn Sokrates, Hermogenes en Kratylos. Aangenomen wordt dat de dialoog plaatsvond in het Athene van ca. 430 v. Chr., toen Sokrates ongeveer 40 jaar oud was en zijn gesprekspartners ongeveer 20 jaar jonger.

Het onderwerp is de vraag naar de oorsprong van taal, waarbij Hermogenes stelt dat taal op puur toeval berust en een kwestie is van afspraken maken, en Kratylos uitgaat van een natuurlijk systeem van klankvoortbrenging waardoor betekenis kan ontstaan. In die zin is de dialoog ook een neerslag van een heel oude controverse tussen enerzijds degenen die zeggen dat er een geordende, natuurlijke en wetmatige structuur in de schepping te vinden is, en anderzijds degenen die menen dat alles eigenlijk bij toeval ontstaat.

In het Athene van Perikles (ca. 460 v. Chr.) was deze controverse heel actueel. Zij laat zich bijvoorbeeld ook vertalen in de vraag: is er zoiets als natuurlijke deugdzaamheid, inherente goedheid, een diep weten in de mens of is alles slechts een kwestie van conventie, van een tastend zoeken in het duister en van 'door schade en schande wijs worden'? Nog verder doorgeredeneerd: is de schepping alleen een proces van 'worden' of is er een natuurlijke werkelijkheid die bestaat uit 'zijn'?

In Sokrates' tijd was dit een twistpunt tussen de sofisten en andere filosofen, zoals Sokrates en Pythagoras. Vanaf de 2e eeuw v. Chr., dus na Aristoteles, werd deze controverse veelal uitgelegd als het verschil tussen proefondervindelijk (wetenschappelijk, empirisch) onderzoek en fundamenteel onderzoek, gebaseerd op hypothesen: Aristotelisch onderzoek tegenover Platonisch onderzoek.

Ook nu nog is deze vraag actueel. Sokrates geeft in deze dialoog - zoals elders trouwens ook - aan dat het niet zozeer een controverse betreft als wel een synthese, dat wil zeggen: het worden is te verbinden met het zijn; observatie is te verbinden met speculatief denken. De eenheid van het leven vereist juist dat we in praktische zin leren te ontkomen aan de dwangmatige keus van 'of het een of het ander', een keus die meestal wordt ingegeven door een droombeeld van perfectionisme.

Praktische levenskunst is volgens Sokrates juist het overbruggen van schijnbare tegenstellingen, zoals ook het leven een proces is van omgang met de dood.

Sokrates dringt al in het begin van de dialoog door tot de kern van de zaak, door in 387 d te zeggen:

'Zo is het dus ook met naamgeven. Er is een natuurlijke manier om namen te geven en wij kunnen niet zomaar doen wat we willen, als we tenminste vasthouden aan wat we al eerder hebben gezegd. En op die natuurlijke wijze zal het naamgeven doeltreffend zijn, anders niet.'

En in 389 d/e:

'Moet de wetgever (de naamgever) zo ook niet weten, mijn beste, hoe hij uit klinkers en medeklinkers de natuurlijke naam moet vormen voor ieder ding? En zal hij niet met het wezen van de naam voor ogen alle woorden vormen en vastleggen, wil hij een gezaghebbend naamgever zijn? En als niet iedere wetgever een naam in hetzelfde woord vastlegt, dan is dat nog geen reden om de ideale naam te ontkennen. Want smeden gebruiken niet steeds hetzelfde metaal om gereedschap voor hetzelfde doel te maken. Maar zolang een smid een afgietsel maakt van het ideale model, zal hij een deugdelijk instrument maken, ook al is het gemaakt uit ander metaal. En of hij hier woont of elders, maakt geen verschil. (...) Dan is dat ook de manier waarop de wetgever moet beoordelen, hier even goed als elders. Zolang hij een vorm van de naam

kiest die past bij het ding, in welke spelling ook, is en blijft hij een goed wetgever, of hij nu hier woont of ver weg.'

In 390 d/e zegt hij:

'Dan is naamgeving waarachtig geen kleinigheid, Hermogenes, en geen werk voor Jan en alleman. Kratylos heeft gelijk als hij zegt dat namen van nature bij de dingen horen en dat niet iedereen een vakman is in het scheppen van namen, maar alleen hij die rekening houdt met de naam die van nature bij een ding hoort en daar in letters en lettergrepen vorm aan kan geven.'

Het verbazingwekkende is dat Sokrates, die steeds het geven van definities van woorden uit de weg lijkt te gaan, vervolgens hele reeksen van etymologische en klankkundige verklaringen geeft van een groot aantal Griekse woorden. Zo is een 'daimoon' een intelligent en bezonnen wezen, en het woord betekent dan ook 'geestkracht' (bij ons vervallen tot 'demonisch'; zie 398 b/c). En 'heroos' (held) komt van 'eroos' (liefde; zie 398 c), enzovoort. Naarmate het gesprek vordert en de definities elkaar opvolgen, ontstaat de indruk dat Sokrates gebruik maakt van een soort woordspel volgens de regels van 'vrij worstelen'. De grens tussen ernst en spot, tussen cynisme en spel, vervaagt en het vermoeden rijst dat hij ons stap voor stap, al spelend en schertsend, meevoert naar een vrij gebied waar hij, zonder de begrenzings- en beperkingen van conventie en moraal, een geheel eigen interpretatie kan geven van de betekenis van bepaalde woorden. Zo blijkt de god van de onderwereld (Hades) - die de menselijke ziel bindt en vasthoudt - de menselijke begeerte naar rijkdom en kennis te zijn (zie 403 en verder).

Verder is er Apollon, wiens naam duidt op eenvoud, doelgerichtheid, zuiverheid en saamhorigheid (406 a). En bij Pallas Athene leren we uit haar twee namen dat natuurlijk denken een krachtige beweging doet ontstaan (407 a). Hier volgen nog een aantal voorbeelden:

Dionysos	(406 c) :	Om gevat te zijn, moet je zat zijn.
Aphrodite	(406 d) :	Zinnelijke liefde is gebaseerd op schuim.
Ares	(407 d) :	Oorlog ontstaat uit onbuigzaamheid.
Hermes	(408 b) :	Denk na alvorens te spreken.
De Zon	(409 a) :	Bij zonsopgang moet je je verzamelen (concentreren).
De Maan	(409 b) :	Er is niets nieuws onder de zon.
Het Jaar	(410 d) :	Onderzoek alles.
Intelligentie	(411 d) :	Intelligent zijn wil zeggen dat je alle dingen als nieuw ziet.
Kennis	(412 a) :	Kennis betekent dat je volgt en observeert wat er gebeurt, zonder ergens te blijven steken of vooruit te lopen.
Rechtvaardigheid	(412 d)	is wat alle dingen beheerst en er doorheen snelt.
Moed	(413 e)	is wat tegen onrechtvaardigheid ingaat.
Slechtheid	(415 b)	is wat vooruitgang blokkeert.
Deugd	(415 d)	is wat ongebonden en onbelemmerd kan stromen.
Schandelijkheid	(416 a)	is wat altijd de stroom belemmert.
Schoonheid	(416 b)	is het inzicht (bewustzijn) dat de essentiële naam van dingen kent.
Blijdschap	(419 d)	is in harmonie te vinden.
Hartstocht	(419 e)	is meegaan in een opwelling.
Vrije wil	(420 d)	is in lijdzaamheid (geen weerstand bieden) te vinden.
Dwang	(420 d)	is zondig, komt voort uit onwetendheid (gebrek aan inzicht) en brengt de mens op een lager niveau.
Waarheid	(421 b)	is de goddelijke beweging van het Zijnde.
Het Zijnde	(421 b)	is het bewegende.

Vervolgens gaan Sokrates en Hermogenes op zoek naar de 'bouwstenen' van taal en zij beschouwen de 'klankkleur' van verschillende letters met de voorbeelden die erbij horen.

Ten slotte mengt ook Kratylos zich in het gesprek (428 b) en hij is het al snel met Sokrates eens dat het juiste woord de essentie weergeeft van het ding dat door dat woord wordt benoemd. Maar als dat zo is, rijst onmiddellijk de vraag of je nog wel kunt liegen als je juiste woorden gebruikt. Of omgekeerd: is onwaarheid spreken (liegen) het gevolg van onjuist woordgebruik?

Sokrates relativeert dit standpunt van Kratylos (429 d) vervolgens door te wijzen op de mogelijkheid van een verfijningsproces: hoe preciezer men wordt in het woordgebruik en in de woordkeus, des te dichterbij komt men bij het juiste woord. 'Erken dat een ding goed wordt verwoord, zolang de essentie maar bewaard blijft,' zegt hij in 433 a. Bovendien relativeert hij het gehele onderzoek naar woorden en namen in 439 a: 'Als het dan zo is dat we de dingen zowel door middel van namen kunnen leren kennen als met behulp van de dingen zelf, dan is de vraag welke de beste en betrouwbaarste leermethode is. Kunnen we de dingen echt leren kennen aan de hand van de afbeeldingen (...) of leren we eerst de werkelijkheid over de dingen zelf (...)?'

Bij de woordafleidingen die tot nog toe zijn besproken, ging Sokrates ervan uit dat alles altijd in beweging en in wording is, en dat er niets anders bestaat dan 'worden'. Maar er is een alternatief voor dit standpunt, want (439 e): 'Hoe kan nu iets dat nooit hetzelfde is, de werkelijkheid zijn?' Vanaf 437 a laat hij daarom zien dat je ook kunt uitgaan van een stabiel 'zijn' en vanuit dit gezichtspunt leidt Sokrates opnieuw een aantal woorden af, zoals:

Kennis (437 a) is dat wat de ziel bij de dingen stil doet staan.

Herinnering (437 b) is rust in de ziel.

In 440 b/d zegt hij:

'Als kennis altijd aan verandering onderhevig is, zal ze nooit bestaan en er zal dan niets meer zijn dat kan worden gekend. Maar als er altijd iets is dat kent en iets dat gekend kan worden, als er schoonheid is en goedheid en meer van zulke essentiële kwaliteiten, dan zie ik geen enkele overeenkomst tussen deze kwaliteiten, en stroming en beweging. En of het nu zo is of zoals de volgelingen van Herakleitos en vele anderen beweren, is niet zomaar vast te stellen. (...) Ge moet de kwestie dus manmoedig en nauwgezet bekijken en niets gemakshalve aannemen. Ge zijt immers nog jong en in de bloei van uw leven.'

En Kratylos antwoordt dan:

'Goed, Sokrates, maar ik hoop werkelijk dat ook gij probeert nog over dit onderwerp te blijven nadenken.'

KRATYLOS

Gesprekspartners: Hermogenes, Kratylos, Sokrates.

383 a *Hermogenes:* Daar is Sokrates. Zullen wij hem ook betrekken in ons gesprek? Wat doen we?

Kratylos: Als ge dat wilt.

Hermogenes: Sokrates, Kratylos hier zegt dat er voor alles wat er bestaat een juiste naam is, die vanuit het wezen zelf, vanuit de dingen ontstaat en die niet de naam is die de mensen gebruiken bij wijze van afspraak, een brokstuk van hun eigen klank

b dus. Hij zegt dat er een soort innerlijke, juiste betekenis in namen is, die voor Grieken en niet-Grieken allemaal dezelfde is. Ik vraag hem dus of zijn naam echt Kratylos is en hij bevestigt dat. 'En wat is Sokrates' naam?' zeg ik. 'Sokrates', antwoordt hij. 'Dat geldt dus ook voor alle andere mensen; zoals wij iemand

384 a noemen, zo is zijn naam.' Daarop zegt hij: 'Al zou de hele wereld u Hermogenes^a noemen, dan was dat nog niet uw naam'. En ondanks mijn vragen en mijn nieuwsgierigheid naar wat hij toch bedoelt, legt hij niets uit en doet alsof hij mij niet begrijpt. Hij wekt de indruk een speciaal inzicht te hebben waar hij alleen maar weet van heeft. En daar zou ik het mee eens kunnen zijn, dat zou ik kunnen onderschrijven, als hij maar bereid was duidelijke taal te spreken. Als gij soms wijs kunt worden uit Kratylos' orakeltaal, zou ik dat graag horen. Maar nog liever zou ik van uzelf vernemen hoe gij over de juistheid van namen denkt.

b *Sokrates:* Hermogenes, zoon van Hipponikos, er bestaat een oude uitspraak die zegt dat kennis van het juiste moeilijk te bereiken is. En kennis over namen is geen eenvoudige zaak. Als ik nu voor vijftig drachmen de lezingen van Prodikos had kunnen volgen, waarin de toehoorder een volledige opleiding in dit onderwerp krijgt - dat zegt hij zelf -, ja, dan zou niets u in de weg staan om ter plekke de waarheid over de juistheid van namen te leren kennen. Maar die heb ik niet gevolgd; ik heb alleen maar de lezing voor een drachme gevolgd en daarom ken ik de waarheid hierover niet. Maar ik ben graag bereid er met u en Kratylos samen naar te zoeken. Overigens, als hij zegt dat Hermogenes niet uw eigen naam is, vermoed ik dat hij de draak met u steekt. Want hij denkt misschien dat ge rijk wilt worden en daar steeds maar niet in slaagt^b. Maar om terug te komen op wat ik zei, dit onderwerp is niet gemakkelijk te doorgronden. We moeten de zaak maar open laten en eens kijken of gij het bij het rechte eind hebt of Kratylos.

Hermogenes: Ik voor mij heb vaak met hem en anderen gesproken, Sokrates, en ik kom tot geen andere conclusie dan dat de juistheid van namen alleen wordt bepaald d door conventie en afspraak. Ik denk namelijk dat elke naam de juiste naam is. En als je de naam verandert en het ding weer een andere naam geeft, dan is de tweede niet minder juist dan de eerste, net zoals wij de namen van onze bedienden kunnen veranderen. Geen naam hoort immers wezenlijk bij iets, maar wordt bepaald door gebruik en door gewoonte van degenen die gewend zijn de dingen zo te noemen.

e Maar mocht het anders zijn... ik ben bereid te leren en te luisteren naar Kratylos of naar wie dan ook.

385 a *Sokrates:* Misschien hebt ge wel gelijk, Hermogenes, laten we eens kijken. Als men iets een naam geeft, heet dat ding dan zo?

Hermogenes: Volgens mij wel.

Sokrates: Om het even of een individu de naam geeft of de gemeenschap, nietwaar?

- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Stel dat ik iets een naam geef en ik geef bijvoorbeeld wat we nu 'mens' noemen de naam 'paard' en wat nu 'paard' heet de naam 'mens', zal dan niet de naam van hetzelfde ding voor de gemeenschap 'mens' zijn en voor mij persoonlijk 'paard'? En zal omgekeerd niet wat voor mij 'mens' heet voor de gemeenschap 'paard' heten? Dat bedoelt ge toch?
- Hermogenes:* Inderdaad.
- b *Sokrates:* Dan moet ge me dit eens zeggen: bestaat er in uw ogen zoiets als waarheid en onwaarheid?
- Hermogenes:* Jazeker.
- Sokrates:* Bestaat er dus ook ware en onware taal?
- Hermogenes:* Jazeker.
- Sokrates:* En is de taal die de dingen benoemt zoals ze zijn, waar, en de taal die dingen benoemt zoals ze niet zijn, onwaar?
- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Het is dus mogelijk in taal te zeggen wat is en wat niet is?
- Hermogenes:* Zeker.
- Sokrates:* Is ware taal de taal die in haar geheel waar is, maar waarvan de delen niet waar zijn?
- c *Hermogenes:* Nee, ook de delen zijn waar.
- Sokrates:* Zijn alleen de grote delen waar en de kleine niet, of zijn ze allemaal waar?
- Hermogenes:* Allemaal, vind ik.
- Sokrates:* Wel, kunt ge een deel van de taal noemen dat kleiner is dan de naam?
- Hermogenes:* Nee, dat is het kleinste.
- Sokrates:* En de naam maakt deel uit van de ware taal?
- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Dan is hij volgens u toch waar?
- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* En een deel van onware taal in onwaar.
- Hermogenes:* Dat is zo.
- Sokrates:* Dan is het dus mogelijk onware en ware namen te gebruiken, als dat ook kan met taal in haar geheel.
- Hermogenes:* Natuurlijk.
- d *Sokrates:* Wat voor naam iemand ook ergens aan hecht, voor hem geldt die naam als de naam van dat ding, nietwaar?
- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* En ook als iemand ergens meerdere namen aan toekent, zal dat ding die namen hebben, telkens als hij er gebruik van maakt.
- Hermogenes:* Ja, Sokrates, want ik kan niet zien dat een andere manier van naamgeving juist is: ik noem elk ding bij de naam die ik heb gegeven en gij noemt het bij de naam die gij hebt gegeven. Zo zie ik ook dat de steden ieder voor zich namen voor dezelfde dingen hebben vastgesteld, en die verschillen van Griek tot Griek en van Griek tot niet-Griek.
- e *Sokrates:* Goed, Hermogenes, laten we eens kijken of dit ook geldt voor de dingen zelf. Bestaan de dingen voor iedereen apart op een relatieve manier, zoals Protagoras beweert, als hij zegt dat de mens de maat is van alle dingen - dus dat de dingen voor mij bestaan zoals ze zich aan mij voordoen en voor u zoals ze zich aan u voordoen - of vindt ge dat er sprake is van een zeker absoluut bestaan?
- 386 a

- Hermogenes:* Ach, Sokrates, er zijn tijden geweest dat ik het niet meer wist, en dan had ik wel oren naar wat Protagoras zei. Maar eigenlijk geloof ik er helemaal niets van.
- b *Sokrates:* En had ge ook wel eens oren naar het idee dat er helemaal geen slechte mensen bestaan?
- Hermogenes:* Hemel nee, ik heb dikwijls ondervonden dat er wel degelijk heel slechte mensen bestaan, erg veel zelfs.
- Sokrates:* Maar er zijn ook wel mensen geweest die ge heel waardevol vond?
- Hermogenes:* Die waren erg dun gezaaid.
- Sokrates:* Maar waren ze er?
- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Hoe stelt ge dat vast? Bijvoorbeeld, zijn heel waardevolle mensen heel intelligent en heel slechte mensen heel dom?
- Hermogenes:* Dat lijkt me juist.
- c *Sokrates:* Als Protagoras nu gelijk heeft en het is waar dat de dingen voor iedereen bestaan zoals ze zich aan hen voordoen, kan er dan sprake zijn van intelligente en domme mensen?
- Hermogenes:* Natuurlijk niet.
- Sokrates:* En ge zijt er vast ook heel zeker van dat het bestaan van intelligentie en domheid Protagoras' bewering volkomen tegenspreekt. Want de een kan waarachtig niet intelligenter zijn dan de ander, als ieders eigen mening voor hemzelf de
- d *waarheid is.*
- Hermogenes:* Dat is zo.
- Sokrates:* Maar ge zult het evenmin met Euthydemos eens zijn, denk ik, als hij zegt dat het gehele bestaan zich voor iedereen altijd op dezelfde manier voordoet. Het is niet mogelijk dat sommige mensen waardevol zijn en de anderen slecht, als deugd en laaghartigheid voor iedereen altijd en in gelijke mate aanwezig zijn.
- Hermogenes:* Dat is waar.
- Sokrates:* Als het gehele bestaan zich niet voor iedereen altijd op dezelfde manier voordoet, en evenmin elk object voor iedereen op een relatieve manier bestaat, dan moet er wel sprake zijn van een zeker absoluut bestaan van de dingen, dat los van
- e *ons staat en ook niet door ons beïnvloed kan worden. Ze worden niet heen en weer geslingerd door onze verbeeldingen, maar bestaan op zichzelf, overeenkomstig hun eigen aard.*
- Hermogenes:* Dat lijkt me juist, Sokrates.
- Sokrates:* Geldt dit alleen voor de dingen op zich of ook voor handelingen? Vormen handelingen soms een categorie op zichzelf?
- Hermogenes:* Jazeker, dat is zo.
- 387 a *Sokrates:* Dus ook handelingen worden verricht overeenkomstig hun aard en niet overeenkomstig onze mening. Als we bijvoorbeeld ergens in gaan snijden, moeten we dan op onze manier gaan snijden en met het gereedschap dat ons goeddunkt, of moeten we letten op het natuurlijke proces van snijden en gesneden worden en in overeenstemming daarmee het gereedschap uitzoeken? Als we dat laatste doen, zal het resultaat beter zijn en de handeling zal op een juiste wijze worden uitgevoerd, maar als we tegen de natuur ingaan, zullen we fouten maken en niets bereiken.
- Hermogenes:* Dat lijkt mij ook.

- b *Sokrates:* Dus als we iets willen verbranden, moeten we dat niet zomaar doen, maar op de juiste manier, waarop alles van nature brandt en verbrand wordt, en met het natuurlijke instrument.
Hermogenes: Dat is zo.
Sokrates: Zo is het toch ook met alle andere handelingen?
Hermogenes: Zeker.
Sokrates: Spreken is ook een handeling, nietwaar?
Hermogenes: Ja.
- c *Sokrates:* Zal iemand goed spreken, als hij spreekt naar eigen goeddunken of zal hij het beter doen en meer te zeggen hebben, als hij op een natuurlijke en passende manier spreekt, op de wijze waarop dingen van nature gezegd worden? En als hij het niet zo doet, zal hij dan geen fouten maken en niets bereiken?
Hermogenes: Inderdaad.
Sokrates: Naamgeven is een onderdeel van spreken, nietwaar? Want al sprekend geven we namen.
Hermogenes: Zeker.
Sokrates: Naamgeven is dus een soort handeling, evenals spreken een vorm van omgaan met dingen is.
Hermogenes: Ja.
- d *Sokrates:* Het is ons duidelijk geworden dat handelingen niet van ons afhangen, maar dat zij een eigen objectief bestaan hebben.
Hermogenes: Dat is zo.
Sokrates: Zo is het dus ook met naamgeven. Er is een natuurlijke manier om namen te geven en wij kunnen niet zomaar doen wat we willen, als we tenminste vasthouden aan wat we al eerder hebben gezegd. En op die natuurlijke wijze zal het naamgeven doeltreffend zijn, anders niet.
Hermogenes: Dat lijkt mij ook.
Sokrates: Nu hebben we gezegd: om te snijden moet je iets hebben om mee te snijden.
Hermogenes: Ja.
Sokrates: Moet je ook iets hebben om mee te weven of te boren?
- e *Hermogenes:* Zeker.
Sokrates: En voor naamgeven heb je dus ook een instrument nodig.
Hermogenes: Zo is het.
- 388 a *Sokrates:* Waarmee boren we?
Hermogenes: Met een boor.
Sokrates: En waarmee weven we?
Hermogenes: Met een weefspoel.
Sokrates: En waarmee benoemen we?
Hermogenes: Met een naam.
Sokrates: Dat is juist. Een naam is dus een soort instrument, nietwaar?
Hermogenes: Zeker.
Sokrates: En als ik zou vragen: wat doe je met een weefspoel? Zou dan niet het antwoord zijn: daarmee weven we?
Hermogenes: Ja.
- b *Sokrates:* Wat doen we als we weven? Scheiden we dan niet met de weefspoel de aan elkaar klittende scheringdraden?
Hermogenes: Ja.

- Sokrates:* Zouden we vervolgens over de boor ook niet zoiets kunnen zeggen, net als over alle andere instrumenten?
- Hermogenes:* Zeker.
- Sokrates:* Zoudt ge over de naam ook zoiets kunnen zeggen? Wat doen we, als we aan het benoemen zijn, met het instrument 'naam'?
- Hermogenes:* Ik zou het niet weten.
- Sokrates:* Daarmee maken we aan elkaar toch iets duidelijk en onderscheiden we toch de dingen in soorten?
- Hermogenes:* Zeker.
- Sokrates:* Een naam is dus een soort instrument om iets duidelijk te maken en om onderscheid te maken naar soort, zoals een weefspoel er een is om te weven. Dat is toch zo?
- c *Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Een weefspoel hoort dus bij het weven, nietwaar?
- Hermogenes:* Natuurlijk.
- Sokrates:* Een wever zal dus goed weven, als hij zijn spoel gebruikt volgens de regels van de weefkunst. Zo zal iemand iets met namen goed duidelijk kunnen maken, als hij de kunst van het benoemen verstaat.
- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* En wie heeft de weefspoel gemaakt die de wever zo goed gebruikt?
- Hermogenes:* De timmerman.
- Sokrates:* Is iedereen een timmerman of alleen de man die de kunst van het timmeren verstaat?
- Hermogenes:* Alleen de man die kan timmeren.
- Sokrates:* En wie heeft de boor gemaakt die je zo goed gebruiken kunt?
- d *Hermogenes:* De smid.
- Sokrates:* En is iedereen een smid of alleen de man die de kunst van het smeden verstaat?
- Hermogenes:* Alleen de man die kan smeden.
- Sokrates:* Juist, en wie maakt het gereedschap dat de taalleraar gebruikt om de dingen te benoemen?
- Hermogenes:* Dat weet ik niet.
- Sokrates:* Kunt ge dan misschien zeggen wie ons de woorden geeft waarmee we iets kunnen benoemen?
- Hermogenes:* Nee.
- Sokrates:* Zou daar geen wetmatigheid aan ten grondslag liggen?
- Hermogenes:* Dat zou kunnen.
- Sokrates:* Als je dus met woorden iets benoemt, maak je gebruik van het werk van een soort wetgever.
- e *Hermogenes:* Daar lijkt het wel op.
- Sokrates:* Is volgens u iedereen wetgever of alleen iemand die de kunst ervan verstaat?
- Hermogenes:* Alleen degene die de kunst ervan verstaat.
- Sokrates:* Niet iedereen kan dus woorden maken, Hermogenes, dat kan alleen een soort woordsmid doen. Dat moet dan de wetgever zijn die het meest zeldzame van alle ambachten beoefent.
- 389 a *Hermogenes:* Daar lijkt het wel op.

Sokrates: En met welk doel maakt die wetgever woorden? Bekijk dit eens in het licht van het voorgaande. Met het oog waarop maakt een timmerman een weefspoel? Is het niet met het oog op het natuurlijke proces van het weven?

Hermogenes: Zeker.

- b *Sokrates:* Als de weefspoel onder mijn handen breekt, zal hij dan een nieuwe maken naar het voorbeeld van de gebroken spoel of zal hij zich richten op het oorspronkelijke model?

Hermogenes: Op het oorspronkelijke model natuurlijk.

Sokrates: Kunnen we dat model dan niet het beste het ideale voorbeeld van een weefspoel noemen?

Hermogenes: Ik denk van wel.

- c *Sokrates:* Of er nu een dun of een dik kleeft gemaakt moet worden, of het nu gaat om linnen, wol of een andere stof, altijd zal de weefspoel die nodig is naar het voorbeeld van dat model gemaakt moeten worden, en iedere weefspoel moet die vorm krijgen die daarvoor van nature het meest geschikt is.

Hermogenes: Ja.

Sokrates: En voor alle andere instrumenten geldt hetzelfde. Wanneer de vakman de vorm voor zijn gereedschap heeft ontdekt die van nature de beste is, moet hij die maken uit het materiaal waaruit hij het gereedschap vervaardigt, niet zoals hij zelf wil, maar in overeenstemming met de aard van het materiaal. Hij moet volgens mij weten hoe hij uit ijzer in alle gevallen een geschikte boor kan maken.

Hermogenes: Natuurlijk.

Sokrates: En hij moet weten hoe hij uit hout in alle gevallen de juiste weefspoel voor iedere soort stof kan maken.

Hermogenes: Zo is het.

- d *Sokrates:* Ik denk dat iedere stof zijn eigen type weefspoel nodig heeft, en dat gaat ook op voor alle andere gereedschappen.

Hermogenes: Ja.

Sokrates: Moet de wetgever zo ook niet weten, mijn beste, hoe hij uit klinkers en medeklinkers de natuurlijke naam moet vormen voor ieder ding? En zal hij niet met het wezen van de naam voor ogen alle woorden vormen en vastleggen, wil hij een gezaghebbend naamgever zijn? En als niet iedere wetgever een naam in hetzelfde woord vastlegt, dan is dat nog geen reden om de ideale naam te ontkennen. Want smeden gebruiken niet steeds hetzelfde metaal om gereedschap voor hetzelfde doel te maken. Maar zolang een smid een afgietsel maakt van het ideale model, zal hij een deugdelijk instrument maken, ook al is het gemaakt uit ander metaal. En of hij hier woont of elders, maakt geen verschil. Zo is het toch?

e
390 a

Hermogenes: Zeker.

Sokrates: Dan is dat ook de manier waarop ge de wetgever moet beoordelen, hier even goed als elders. Zolang hij een vorm van de naam kiest die past bij het ding, in welke spelling ook, is en blijft hij een goed wetgever, of hij nu hier woont of ver weg.

Hermogenes: Zeker.

- b *Sokrates:* Wie zal nu het beste weten of een stuk hout de vorm heeft gekregen die past bij de houten weefspoel: de timmerman die hem heeft gemaakt of de wever die hem gaat gebruiken?

Hermogenes: De gebruiker, dat ligt het meest voor de hand, Sokrates.

- Sokrates:* Wie zal het product van de citerbouwer gebruiken? Dat is toch de man die het best richtlijnen kan geven voor de bouw en die naderhand kan beoordelen of er goed werk geleverd is?
- Hermogenes:* Zeker.
- Sokrates:* Wie is dat dan?
- Hermogenes:* De citerspeler.
- c *Sokrates:* Wie gebruikt het product van de scheepsbouwer?
- Hermogenes:* De schipper.
- Sokrates:* En wie kan het best richtlijnen geven voor het werk van de wetgever en het resultaat beoordelen, hier en elders? Toch ook de gebruiker, nietwaar?
- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Is dat in dit geval niet de man die vragen weet te stellen?
- Hermogenes:* Zeker.
- Sokrates:* En ze ook weet te beantwoorden?
- Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Als je goed kunt vragen en antwoorden, dan ben je iemand die in staat is een goed gesprek te voeren, nietwaar?
- d *Hermogenes:* Inderdaad.
- Sokrates:* Het werk van de scheepsbouwer bestaat bijvoorbeeld uit het maken van een roer, maar dat moet gebeuren onder toezicht van de schipper, wil het een goed roer worden.
- Hermogenes:* Dat klopt.
- Sokrates:* En het werk van de wetgever is blijkbaar het benoemen onder toezicht van degene die een goed gesprek kan voeren, wil het juiste woord ontstaan.
- Hermogenes:* Zo is het.
- e *Sokrates:* Dan is naamgeving waarachtig geen kleinigheid, Hermogenes, en geen werk voor Jan en alleman. Kratylos heeft gelijk als hij zegt dat namen van nature bij de dingen horen en dat niet iedereen een vakman is in het scheppen van namen, maar alleen hij die rekening houdt met de naam die van nature bij een ding hoort en daar in letters en lettergrepen vorm aan kan geven.
- 391 a *Hermogenes:* Ik zie niet, Sokrates, wat ik tegen uw woorden zou kunnen inbrengen. Maar het is ook niet gemakkelijk me voetstoots gewonnen te geven. Ik denk dat ge me eerder overtuigt, als ge me kunt laten zien wat die natuurlijke juistheid van namen inhoudt.
- Sokrates:* Maar m'n beste Hermogenes, ik zeg niet dat er zoiets is. Ge zijt toch niet vergeten wat ik daarnet zei? Ik wist het niet, maar zou het samen met u bekijken. En nu wij dat doen, gij en ik, blijkt al meteen dat namen, in tegenstelling tot eerdere conclusies, van nature een zekere juistheid hebben en dat niet ieder mens een goede naam weet te geven aan een bepaald ding. Dat is toch zo?
- b *Hermogenes:* Zeker.
- Sokrates:* Dan moet dus vervolgens uitgezocht worden, als ge het tenminste weten wilt, wat goede namen geven inhoudt.
- Hermogenes:* Dat wil ik graag weten.
- Sokrates:* Onderzoek dat dan nu.
- Hermogenes:* Hoe moet ik dat doen?
- c *Sokrates:* Het beste kunt ge, m'n vriend, iets onderzoeken samen met mensen die op de hoogte zijn. Ge kunt hun geld geven en u verzekeren van hun welwillendheid. Ik bedoel de sofisten, aan wie ook uw broer Kallias, die hen flink heeft betaald, zijn

reputatie van wijsheid dankt. En omdat gij niet de beschikking hebt over uw erfdeel, moet ge uw broer geen ogenblik loslaten en hem smeken u de waarheid te vertellen die hij van Protagoras over dit onderwerp heeft gehoord.

Hermogenes: Het zou een merkwaardig verzoek van mij zijn, Sokrates, als ik, na het boek dat Protagoras over de waarheid heeft geschreven te hebben afgewezen, wel de beweringen uit dat boek zou weten te waarderen.

d

Sokrates: Wel, als u dat niet aanstaat, moet ge uw licht bij Homeros en de andere dichters opsteken.

Hermogenes: Wat zegt Homeros dan over namen, Sokrates, en waar kan ik het vinden?

Sokrates: Op veel plaatsen, maar voornamelijk en het mooist beschreven in de verzen waarin hij onderscheid maakt tussen de namen die de mensen, en de namen die de goden aan hetzelfde ding geven. Vindt ge niet dat hij daarin belangrijke en opmerkelijke dingen over de juistheid van namen zegt? Het spreekt toch vanzelf dat de goden namen geven die van nature juist zijn. Of niet soms?

e

Hermogenes: Ik weet heel goed dat ze, als ze iets benoemen, ook de juiste namen geven. Maar over welke passage hebt ge het?

Sokrates: Weet ge niet dat hij over de rivier in Troas^c, die een tweegevecht aanging met Hephaistos^d, zegt dat de goden hem Xanthos noemen, en de mensen Skamandros?

392 a *Hermogenes:* Jawel.

Sokrates: Nou dan. Vindt ge het niet iets bijzonders te weten dat het juister is om die rivier Xanthos te noemen dan Skamandros? Of vindt ge het misschien van weinig belang te horen dat hij over die vogel zegt: 'De goden noemen hem chalkis, maar de mensen kumindis^e? En dat het juister is hem chalkis te noemen dan kumindis? Of dat wat de mensen Batieia noemen, door de goden Murine^f genoemd wordt? Zo zijn er nog allerlei andere voorbeelden bij Homeros en andere dichters te vinden. Maar misschien is dat voor u en mij te hoog gegrepen. Het is, denk ik, voor ons mensen gemakkelijker de namen Skamandrios en Astuanax aan een onderzoek te onderwerpen, volgens Homeros de namen van Hektor's zoon, en te zien wat hij over de juistheid daarvan zegt. Ge kent die verzen vast wel waar ik nu op doel.

b

Hermogenes: Zeker.

Sokrates: Welke naam vond Homeros juister om aan het kind te geven, Astuanax of Skamandrios? Wat denkt ge?

c

Hermogenes: Ik zou het niet weten.

Sokrates: Als iemand u bijvoorbeeld zou vragen: 'Wie geven er juistere namen, intelligente of domme mensen?', wat zou ge dan denken?

Hermogenes: Dan zou ik natuurlijk antwoorden: 'Intelligente mensen'.

Sokrates: Wie zijn volgens u in het algemeen intelligenter, mannen of vrouwen?

Hermogenes: Mannen.

d

Sokrates: Nu vertelt Homeros dat het zoontje van Hektor door de Trojanen Astuanax werd genoemd^g, en als de mannen hem Astuanax noemden, zullen de vrouwen hem wel de naam Skamandrios hebben gegeven.

Hermogenes: Dat is wel waarschijnlijk, ja.

Sokrates: Vond Homeros ook dat de Trojanen verstandiger waren dan hun vrouwen?

Hermogenes: Ik denk van wel.

Sokrates: Zal hij dan Astuanax geen juistere naam gevonden hebben dan Skamandrios?

- Hermogenes:* Dat blijkt.
- Sokrates:* Laten we eens kijken waarom dat dan zo is. Homeros wijst ons zelf al
- e prachtig de weg door te zeggen:
 'Alleen beschermde hij de stad en de lange muren. ^h
 Daarom is het ook juist om de zoon van de redder in nood Astuanaxⁱ te noemen, want hij zal heersen over de stad die zijn vader heeft gered, als we Homeros mogen geloven.
- Hermogenes:* Dat lijkt me juist.
- Sokrates:* Ja? Zelf begrijp ik het nog steeds niet, Hermogenes. Gij wel?
- 393 a *Hermogenes:* Hemel nee, ik ook niet.
Sokrates: Maar mijn beste man, is de naam Hektor^j dan niet van Homeros zelf afkomstig?
Hermogenes: Hoe dat zo?
- b *Sokrates:* Die naam betekent ongeveer hetzelfde als Astuanax, en beide namen zijn waarschijnlijk Grieks. 'Heerser' is eigenlijk hetzelfde als 'Bezitter'. Het zijn namen die passen bij koningen. Je beheerst natuurlijk wat je verworven hebt en bezit. Of vindt ge dat ik maar wat zeg, en dat ik niet de juiste weg bewandel bij het zoeken naar Homeros' mening over de juistheid van namen?
Hermogenes: O nee, ge hebt gelijk, ge bewandelt vast wel de juiste weg.
- c *Sokrates:* Het spreekt vanzelf, lijkt me, dat een leeuwenwelp 'leeuw' wordt genoemd en een veulen 'paard'. Laat ik het niet hebben over een wonder waarbij uit een paard iets anders wordt geboren dan een paard, maar alleen over natuurlijke geboorten. Als een paard tegen de natuur in een kalf verwekt, dus het jong van een koe, dan moet je het geen 'veulen' noemen, maar 'kalf'. Als uit een mens iets niet-menselijks wordt geboren, moet je het ook niet 'mens' noemen, en zo is het ook met bomen en andere schepselen. Zijt ge het daarmee eens of niet?
- d *Hermogenes:* Daar ben ik het mee eens.
Sokrates: Goed zo. Maar pas op, misschien houd ik u wel voor de gek! Deze zelfde redenering houdt bijvoorbeeld in dat de zoon van een koning automatisch koning wordt genoemd. Bovendien maakt het niets uit of dezelfde betekenis door de ene groep lettergrepen of door de andere wordt uitgedrukt, en of er een letter bijkomt of afgaat, is ook niet belangrijk, als de essentie van het ding maar duidelijk in de naam tot uiting komt.
- e *Hermogenes:* Hoe bedoelt ge dat?
Sokrates: Dat is niet moeilijk. Ge weet dat de namen van de letters uit meer bestaan dan de letters zelf, op zes uitzonderingen na, te weten a, e, i, o, u en ij. Afgezien van deze letters omgeven we de letters met andere letters, als we ze hun naam geven. Zolang hun functie maar duidelijk tot uiting komt, is het juist om ze met een naam als 'bee' aan te duiden. Ge ziet dat de toevoeging van 'ee' of van 'e' of 'a' ^kgeen kwaad kan. De essentie van de letter komt duidelijk naar voren uit de naam in zijn geheel, zoals de wetgever die heeft gewild, want die wist uitstekend hoe de letters genoemd moesten worden.
- 394 a *Hermogenes:* Dat lijkt me juist.
Sokrates: Gaat hetzelfde verhaal nu ook op voor het woord 'koning'? Soms zal de zoon van een koning, koning zijn, de zoon van een goed man goed, de zoon van een knappe man knap, enzovoort. Uit iedere soort wordt een soortgenoot geboren, tenzij er een wonder geschiedt, en die moet dezelfde naam krijgen. Maar je mag best goochelen met lettergrepen, en dan denkt de gewone mens dat gelijke dingen

- b verschillend zijn. Evenzo lijken geneesmiddelen die met reuk- en kleurstoffen worden behandeld, ons verschillend toe, al zijn ze gelijk. In de ogen van een arts die alleen in de uitwerking van geneesmiddelen is geïnteresseerd, zijn ze echter gelijk, want hij wordt niet in de war gebracht door toegevoegde stoffen. Wie weet is de specialist in namen alleen in hun uitwerking geïnteresseerd en raakt hij niet in de war, als er een letter bijkomt of afgaat, en zelfs niet als de uitwerking in een geheel andere spelling tot stand komt.
- c Neem nu het voorbeeld van daarstraks: 'Astuanax' en 'Hektor' hebben geen enkele letter gemeen op de t na, maar toch betekenen ze hetzelfde. En welke letters heeft 'Archepolis'¹ met die twee gemeen? Maar dat woord drukt wel hetzelfde uit. Zo zijn er vele woorden die synoniem zijn met 'koning'.
Of neem het woord 'strateeg': dat is hetzelfde als 'aanvoerder', 'generaal' en 'veldheer'. En de dokter heet 'geneesheer' of 'heelmeester'. Wie weet hoeveel andere woorden we kunnen vinden waarvan de lettergrepen en letters verschillen zonder dat de betekenis verandert? Dat is toch duidelijk, nietwaar?
- d *Hermogenes*: Ja zeker.
Sokrates: Bij een natuurlijke geboorte moeten de kinderen dezelfde naam krijgen als de ouders.
Hermogenes: Zeker.
Sokrates: Hoe zit het met tegennatuurlijke geboorten, die op een onbegrijpelijke manier ontstaan? Wanneer bijvoorbeeld uit een goed en godvrezend man een goddeloze zoon geboren wordt, of wanneer, zoals we al eerder zeiden, een merrie een kalf voortbrengt, moet het jong toch de soortnaam van zijn eigen soort krijgen, en niet die van de ouders?
- e *Hermogenes*: Dat is zo.
Sokrates: Dus aan de goddeloze zoon van een vroom vader moet de naam van zijn soort gegeven worden: goddeloze.
Hermogenes: Zo is het.
Sokrates: Geen Theophilos, 'bemind bij god', of Mnesitheos, 'god indachtig', of iets dergelijks, maar een naam die het tegendeel aangeeft, als namen tenminste de werkelijkheid moeten weergeven.
Hermogenes: Zeker, Sokrates.
Sokrates: Zo droeg Orestes, 'bergbewoner', een naam die hem toekwam, Hermogenes. Het kan zijn dat iemand hem die naam bij toeval gaf of dat de een of andere dichter met die naam de woestheid, de heftigheid en de ruigheid van zijn karakter wilde aangeven.
- 395 a *Hermogenes*: Daar lijkt het op, Sokrates.
Sokrates: Zijn vaders naam lijkt ook wel met diens natuur te stroken.
Hermogenes: Ja.
Sokrates: Agamemnoon, de onwrikbare, was immers zo iemand die besloot door te zetten en standvastig te blijven en die zijn besluit tot een goed einde bracht door zijn
- b moed. Een bewijs daarvan was zijn vastbeslotenheid om met het hele leger bij Troje te blijven. De naam Agamemnoon geeft dus aan dat die man te bewonderen was om zijn vastbeslotenheid. Misschien droeg Atreus ook terecht zijn naam. Want de moord op Chrysis en de wrede dingen die hij Thyestes aandeed, waren allemaal nadelig en schadelijk (Gr.: *atera*) voor zijn goede naam. De vorm van zijn naam werd een beetje verborgen en verhuld, zodat het karakter van de man niet voor
- c

iedereen meteen duidelijk was, maar voor wie verstand heeft van namen is maar al te duidelijk wat de naam Atreus wil zeggen. Gezien zijn onverzettelijkheid (Gr.: *ateires*), zijn onbevreesdheid (Gr.: *atreston*) en zijn destructief gedrag (Gr.: *ateron*) draagt hij zijn naam immers volstrekt terecht. En ik vind dat Pelops, de 'bijziende', ook een naam heeft die hem past. Want wie alleen ziet wat dichtbij is, verdient zo'n naam.

Hermogenes: Hoe zit dat dan?

- d *Sokrates*: Wel, van die man wordt gezegd dat hij beslist niet in staat was de moord op Myrtilos te voorspellen, en dat ook niet wist te voorzien in wat voor ellende zijn hele geslacht tot in de verre toekomst zou worden gedompeld. Hij keek alleen maar naar wat er op dat moment vlak voor zijn neus lag, met andere woorden: dichtbij (Gr.: *pelas*), en wel omdat hij al zijn zinnen gezet had op een huwelijk met Hippodameia. En ook zal iedereen vinden dat Tantalos terecht een naam naar zijn aard kreeg, als de verhalen over hem waar zijn.

Hermogenes: Wat zijn dat dan voor verhalen?

- e *Sokrates*: Toen hij nog leefde, overkwamen hem vele vreselijke rampen, waarvan als laatste de totale verwoesting van zijn vaderland, en toen hij gestorven was, kreeg hij in de onderwereld te maken met het wankelen (Gr.: *talanteia*) van een steen boven zijn hoofd. Dat alles komt wonderwel overeen met zijn naam. Het lijkt er eigenlijk op of iemand die hem diep rampzalig (Gr.: *talantatos*) wilde noemen, de naam heeft verbasterd en hem in plaats daarvan Tantalos heeft genoemd. Zo is zijn naam

396 a toevallig in die vorm aan ons overgeleverd.

Ook zijn vader - er wordt gezegd dat Zeus is - blijkt een heel schitterende naam te hebben, maar die is niet gemakkelijk te begrijpen. Want de naam Zeus is eigenlijk net een zin; we verdelen die zin in twee stukken en gebruiken nu eens het ene stuk en dan weer het andere. Sommigen noemen hem Zena, anderen Dia. Maar alleen samen gebruikt drukken ze de aard van de godheid uit en dat is toch wat we mogen verwachten van een naam. Voor ons en alle andere mensen staat als schepper van leven immers niemand boven de heerser en koning van het heelal. Dus deze godheid wordt met de juiste naam genoemd: door wie (Gr.: *di hon*) het leven (Gr.: *zen*) voortdurend geschonken wordt aan alle levende wezens. Maar zoals ik al zeg, wordt die ene naam in tweeën gedeeld: Dia en Zena.

- c De traditie dat Zeus de zoon van Kronos^m is, lijkt op het eerste gezicht oneerbiedig jegens hem, want het is duidelijk dat hij afstamt van een of andere grote geest. Maar dat klopt ook: Korosⁿ betekent niet 'jongeman'^o, maar 'zuiverheid en helderheid van geest'. Kronos is, zoals bekend, de zoon van Ouranos; bij deze laatste krijgt de omhooggerichte blik de mooie naam 'ourania': ziende (Gr.: *horoon*) omhoog (Gr.: *ano*). Juist aan dit omhoogzien, Hermogenes, schrijven de astronomen toe dat hun geest helder wordt, en daarom zeggen ze dat Ouranos de juiste naam heeft.

- d Als ik me de godenstamboom van Hesiodos nog herinnerde en wist welke voorouders van deze goden hij nog meer noemt, zou ik net zo lang doorgaan de juistheid van hun namen te onderzoeken tot ik zeker wist of die wijsheid die me daarnet zo plotseling inviel - ik weet niet waar vandaan - juist is.

Hermogenes: Inderdaad, Sokrates, ik vond al dat ge precies leek op die mensen die in plotselinge vervoering orakeltaal spreken.

Sokrates: Ja, Hermogenes, maar ik heb het vast te danken aan Euthyphroon uit Prospalte dat die wijsheid over me werd uitgestort. Want ik was vanmorgen vroeg al bij hem en heb een lange tijd naar hem geluisterd. Hij moet me geïnspireerd hebben,

- e niet alleen door mijn oren te vullen met bovenmenselijke wijsheid, maar zelfs door mijn ziel in bezit te nemen. Nu vind ik dat we als volgt te werk moeten gaan:
- 397 a vandaag benutten we die wijsheid om ook de rest van de namen te onderzoeken, maar morgen - als ge het er beiden mee eens zijt - zullen we die wijsheid afzweren en ons reinigen zodra we iemand gevonden hebben die zulke reinigingen goed kan uitvoeren, een priester of een sofist.
- Hermogenes:* Daar ben ik het mee eens, want ik zou heel graag ook het vervolg over de namen willen horen.
- Sokrates:* Dan doen we het zo. We hebben nu wel een bepaalde koers uitgezet, maar
- b waar zullen we beginnen met ons onderzoek, zodat we kunnen ontdekken of de namen zelf voor ons getuigen dat ze niet geheel bij toeval zijn gegeven, maar een zekere juistheid bezitten? De namen van helden en mensen zouden ons wel eens op een dwaalspoor kunnen brengen. Ze zijn vaak vastgesteld om voorouders te vernoemen en slaan in sommige gevallen nergens op, zoals we in het begin al zeiden. Vaak ook zijn ze meegegeven als wens, zoals Eutychedes, voorspoedig,
- c Sosias, veilig, Theophilos, door de goden bemind, enzovoort. Zulke namen moeten we maar buiten beschouwing laten, vind ik. We hebben de meeste kans juiste namen tegen te komen bij alles wat een tijdloze natuur heeft, want daar in het bijzonder horen namen met grote zorg gegeven te worden. Misschien zijn enkele daarvan wel door een macht toegekend die goddelijker is dan die van mensen.
- Hermogenes:* Dat lijkt me juist, Sokrates.
- Sokrates:* Moeten we dan niet beginnen met de goden en zien of zij met de juiste namen worden aangesproken?
- Hermogenes:* Dat lijkt me ook.
- d *Sokrates:* Volgens mij is het zo. De enige goden waarin de eerste inwoners van Griekenland geloofden, waren de zon, de maan, de aarde, de sterren en de hemel, zoals dat nu nog bij vele niet-Grieken het geval is. En omdat ze die altijd zagen voortsnelen in hun vaste baan, noemden ze hen goden (Gr.: *theous*) naar hun gejaagdheid (Gr.: *thein*). Toen zij later nog andere goden ontdekten, noemden zij hen bij dezelfde naam. Is het aannemelijk wat ik zeg of niet?
- e *Hermogenes:* Ik vind het heel waarschijnlijk.
- Sokrates:* Waar zullen we dan nu naar kijken?
- Hermogenes:* Naar de krachten van de geest (Gr.: *daimones*).
- Sokrates:* Wat bedoelt ge met de krachten van de geest, Hermogenes?
- Hermogenes:* Zegt u het maar.
- Sokrates:* Weet ge wat Hesiodos over geestkracht zegt?
- Hermogenes:* Dat kan ik mij niet herinneren.
- Sokrates:* Weet ge wel dat hij zegt dat het eerste mensenras van goud was?
- 398 a *Hermogenes:* Ja, dat weet ik.
- Sokrates:* Dit zegt hij erover:
'Maar toen dat ras door het noodlot was versluierd, noemde men het: heilige, onderaardse, geestkrachtige, dappere, kwaadafwerende bewakers van stervelingen.'
- Hermogenes:* Wat bedoelt ge daarmee?
- Sokrates:* Ik denk dat hij ze het gouden ras noemt, niet omdat ze van goud waren, maar omdat ze goed en knap waren. Een bewijs is volgens mij dat hij ons het ijzeren ras noemt.
- b *Hermogenes:* Dat is waar.

Sokrates: Zou Hesiodos volgens u niet een goed mens van deze tijd tot het gouden ras rekenen?

Hermogenes: Zeer waarschijnlijk.

Sokrates: En goede mensen zijn ook intelligent, nietwaar?

Hermogenes: Ja, ze zijn intelligent.

c *Sokrates:* Dit is dus volgens mij het voornaamste wat hij over krachten van de geest zegt: ze zijn intelligent en bezonnen (Gr.: *daemones*), en daarom noemt hij ze daimones, krachten van de geest. Vroeger waren die woorden in onze taal hetzelfde. Hesiodos en alle andere dichters hebben namelijk gelijk, als zij zeggen dat een goed mens die aan het eind van zijn leven veel respect en aanzien heeft, tot een geestkracht wordt, want dat is een synoniem van bezonnenheid. Volgens mij is bovendien ieder goed mens, dood of levend, vol van geestkracht en wordt daarom terecht een geestkracht (Gr.: *daimoon*) genoemd.

Hermogenes: Ik denk dat ik het volkomen met u eens ben, Sokrates. Maar wat zou het woord held (Gr.: *heroos*) betekenen?

Sokrates: Dat is niet zo moeilijk. Het woord is enigszins veranderd en stamt duidelijk van het woord liefde (Gr.: *eroos*) af.

d *Hermogenes:* Hoe kan dat?

Sokrates: Weet ge dan niet dat helden halfgoden zijn?

Hermogenes: Is dat zo?

e *Sokrates:* Ja, want ze zijn allen voortgekomen uit liefde van goden en godinnen voor sterfelijke mensen. Als ge het woord bekijkt in het oude Attische dialect, is het gemakkelijk te begrijpen. Dan wordt u duidelijk dat uit de liefde (Gr.: *eroos*) de helden (Gr.: *heroos*) zijn voortgekomen, met een kleine verbastering om er een naam van te maken. Dat kan de reden zijn waarom ze helden worden genoemd, of het is omdat ze intelligent zijn, goed spreken en een gesprek kunnen voeren, waarbij ze ook de juiste vragen stellen (Gr.: *eroota*). En 'eirein' betekent spreken. In het Attische dialect, waarover ik het daarnet al had, komt het woord held (Gr.: *heroos*) vrijwel overeen met het woord voor spreker (Gr.: *rhetoor*) en gespreksvoerder (Gr.: *erotikos*). Sprekers en intelligente gespreksvoerders hebben dus dezelfde woordstam als helden. Dit is allemaal gemakkelijk te begrijpen, maar het is minder gemakkelijk te begrijpen waarom mensen 'anthropoi' worden genoemd. Kunt ge daar iets over zeggen?

399 a

Hermogenes: Hoe zou ik dat kunnen, mijn beste? En al kon ik erachter komen, dan zou ik het niet doen, want ik denk dat gij dat veel beter kunt dan ik.

Sokrates: Ge lijkt vertrouwen te hebben in Euthyphroons inspiratie.

Hermogenes: Dat is zeker.

b *Sokrates:* En daar doet ge goed aan. Want er komt juist een heel goede gedachte bij mij op, zodat ik de kans loop, als ik niet oppas, vandaag slimmer te zijn dan eigenlijk zou moeten. Let dus goed op wat ik zeg. Eerst moeten we bedenken dat we bij eigennamen vaak letters toevoegen of weglaten en de klemtoon veranderen, zoals bijvoorbeeld bij 'Dii philos', geliefd bij Zeus. Om van die twee woorden een naam te maken, halen we de tweede i eruit en geven de middelste lettergreep een zwak in plaats van een sterk accent. In andere gevallen voegen we juist letters toe en leggen de klemtoon waar hij niet lag.

Hermogenes: Dat is waar.

c *Sokrates:* Volgens mij gebeurde er zoiets met het woord mens (Gr.: *anthropos*). Het is een woord dat uit een zin is ontstaan, waarbij een letter 'a' is weggehaald en het

accent op de laatste lettergreep is verzwakt.

Hermogenes: Hoe bedoelt ge dat?

Sokrates: Dat zal ik u zeggen. Het woord 'anthropos' geeft aan dat andere dieren, als zij iets zien, het niet onderzoeken, er niet over nadenken en het niet beoordelen (Gr.: *anathrei*), maar de anthropos, mens, beoordeelt en onderzoekt, zodra hij iets ziet, wat hij ziet - en dat zit in het woord 'opope', hij ziet. Daarom is het terecht dat de mens als enig dier anthropos wordt genoemd.

d

Hermogenes: Goed. Mag ik nu een vraag stellen over iets dat me bezighoudt?

Sokrates: Zeker.

Hermogenes: Dan moeten we het over de volgende woorden hebben. We zeggen toch dat de mens een lichaam (Gr.: *soma*) en een ziel (Gr.: *psuche*) heeft.

Sokrates: Natuurlijk.

Hermogenes: Laten we die op dezelfde manier proberen te onderzoeken als de woorden hiervoor.

Sokrates: Ge bedoelt te kijken of de ziel een passende naam heeft gekregen en daarna of dat bij het lichaam ook het geval is?

e

Hermogenes: Ja.

Sokrates: Als ik zo voor de vuist weg mag spreken, ik geloof dat zij die de ziel een naam hebben gegeven, er iets bij dachten als: wanneer de ziel in het lichaam is, is zij er de oorzaak van dat het lichaam leeft doordat zij het lichaam het vermogen geeft te ademen en doordat zij het inspireert (Gr.: *anapsuchon*). Op het moment dat deze inspirerende werking ophoudt, gaat het lichaam te gronde en sterft. Zo zijn ze, denk ik, aan de naam ziel (Gr.: *psuche*) gekomen. Maar stil, wacht eens even. Ik geloof dat ik iets zie dat Euthyphroon en zijn volgelingen gemakkelijker zal overtuigen dan dit. Want je hebt kans, dunkt me, dat ze voor deze uitleg hun schouders ophalen en hem banaal vinden. Kijk eens of deze nieuwe uitleg u ook bevalt.

400 a

Hermogenes: Zeg het maar.

Sokrates: Denkt ge dat iets anders dan de ziel de natuurlijke aanleg van het hele lichaam bevat en draagt, zodat het leeft en zich kan voortbewegen?

Hermogenes: Nee, niets anders.

b

Sokrates: En gelooft ge verder ook in de theorie van Anaxagoras, dat het geest en ziel zijn die de natuur van alle dingen regelen en bevatten?

Hermogenes: Daar geloof ik in.

Sokrates: Dan zou het prachtig zijn om de kracht die de natuur (Gr.: *phusis*) draagt en bevat (Gr.: *echei*), de naam 'phusechei' te geven. En deze kan in de spreektaal verfijnd zijn tot 'psuche'.

Hermogenes: Inderdaad, dit lijkt me ook een meer wetenschappelijke verklaring dan die andere.

Sokrates: Dat is zo. Het lijkt trouwens haast niet te geloven hoe raak de naamgeving is geweest.

Hermogenes: Wat kunnen we nu zeggen over het andere woord?

c

Sokrates: Lichaam (Gr.: *soma*) bedoelt ge?

Hermogenes: Ja.

Sokrates: Dat is voor velerlei uitleg vatbaar, lijkt me, zeker als je er een beetje, een heel klein beetje maar, aan verandert. Sommigen zeggen dat het het graf (Gr.: *sema*) is van de ziel, die daar tijdens het tegenwoordige leven in begraven is. Verder is het via het lichaam dat de ziel haar tekens geeft en dat is een reden waarom teken (Gr.: *sema*) er een juiste naam voor is. Maar het lijkt me het meest waarschijnlijk dat de

- dichters rond Orpheus de naam gegeven hebben vanuit de opvatting dat de ziel boete doet voor de dingen waaraan men zich overgeeft; ze beschouwen het lichaam als een omhulsel om de ziel veilig te bewaren, net als een huis van bewaring. En zoals de naam al aangeeft, is het dan ook het omhulsel (Gr.: *soma*) van de ziel. Met die uitleg hoeft er zelfs geen letter aan veranderd te worden.
- d *Hermogenes*: Over deze woorden hebben we nu wel genoeg gepraat, Sokrates. Kunnen we niet de naam van de goden gaan onderzoeken op dezelfde manier als ge zoeven bij Zeus deed, en zien of er enige waarheid in hun naam schuilt?
- e *Sokrates*: In naam van Zeus, Hermogenes, als we ons verstand gebruiken, is er maar een manier de beste: beseffen dat we niets weten van de goden, noch van henzelf noch van de namen die zij voor zichzelf gebruiken. Het spreekt wel vanzelf dat zij
- 401 a de juiste namen gebruiken. Er is echter nog een manier om juiste namen te geven, namelijk om hun, zoals dat in onze gebeden gebruikelijk is, de namen en geslachtsnamen te geven die hun welgevallig zijn. We kunnen toch niet beter. Een prachtige manier van naamgeven vind ik dat trouwens. Laten wij nu, als ge wilt, erop letten dat wij de goden van tevoren verklaren dat wij niet hen willen onderzoeken - want daar achten wij onszelf niet toe in staat - maar de mensen, om te weten te komen vanuit welke gedachtegang zij de goden hun namen hebben gegeven. Dat is immers niet oneerbiedig.
- b *Hermogenes*: Ik denk, Sokrates, dat ge gelijk hebt. Laten we het zo doen.
Sokrates: Moeten wij dan niet, zoals het hoort, met Hestia beginnen?
Hermogenes: Dat is juist.
Sokrates: Wat kan nu iemand voor de geest gestaan hebben die Hestia haar naam gaf?
Hermogenes: Mijn hemel, dat vind ik nog lastiger te beantwoorden dan alle vorige vragen.
- c *Sokrates*: De kans is groot, mijn beste Hermogenes, dat de eerste mensen die namen gaven, geen doorsnee burgers waren, maar verheven denkers en sprekers.
Hermogenes: Wat wilt ge daarmee zeggen?
Sokrates: Ik ben er zeker van dat de namen door dat soort mensen werden gegeven. Ook als je de verschillen de namen uit andere landstreken bekijkt, kom je tot deze conclusie. Neem bijvoorbeeld datgene wat wij 'ousia', werkelijkheid of essentie, noemen: sommigen noemen het 'essia' en andere 'osia'. Wij kijken eerst naar de
- d tweede vorm. Het is logisch om de essentie van de dingen 'Hestia' te noemen, en als iets deel uitmaakt van de werkelijkheid, zeggen wij: 'het is' (Gr.: *estin*). Zo geredeneerd zou de naam 'Hestia' juist zijn, en tevens is dan duidelijk geworden dat wij eertijds aan 'ousia' de naam 'essia' gaven. Ook als je het in verband brengt met offers, kun je tot de conclusie komen dat de naamgevers het zo bedoeld hebben, want het is waarschijnlijk dat wie de 'ousia', essentie, van alles 'essia' noemde, aan Hestia als eerste van alle goden zijn offers bracht. Maar wie het op hun beurt 'osia' noemden, dachten bijna net zoals Herakleitos, die meende dat alle bestaande dingen
- e in beweging zijn en dat niets blijvend is, en dat de oorzaak en het leidende principe van die dingen een drijvende kracht (Gr.: *othoun*) is. Dan is de naam 'osia' goed gekozen.
- Maar laten wij het hierbij laten, want we weten er toch haast niets van af. Na Hestia is de beurt aan Rhea en Kronos. Over de naam Kronos hebben wij trouwens al gesproken. Maar misschien zeg ik maar wat.
- 402 a *Hermogenes*: Waarom toch, Sokrates?

Sokrates: Ach, m'n beste, er vallen me nu een hoop wijsheden in.

Hermogenes: Waarover?

Sokrates: Te dwaas om te vertellen, maar toch denk ik dat er een kern van waarheid in zit.

Hermogenes: Waarom?

Sokrates: Ik denk te doorzien dat Herakleitos daar een paar oude wijze uitspraken deed die zonder overdrijving stammen uit de tijd van Kronos en Rhea, en die trouwens ook door Homeros zijn verwoord.

Hermogenes: Wat bedoelt ge daarmee?

b *Sokrates:* Herakleitos zegt toch dat alle dingen in beweging zijn en dat niets in rust is? Hij vergelijkt het universum met het stromen van een rivier en zegt dat je niet twee keer in dezelfde stroom kunt stappen.

Hermogenes: Dat is zo.

c *Sokrates:* Goed. Is nu niet de opvatting van Herakleitos de reden geweest dat de ouders van het godengeslacht Rhea, stroom, en Kronos, bron, zijn genoemd? Of denkt ge dat het toeval is dat ze allebei namen hebben gekregen die horen bij stromen? Om die reden heeft Homeros het over 'oceaan, oorsprong der goden, en moeder Tethys', en Hesiodos ook, dacht ik. En Orpheus zegt ergens:

'Oceaan, de heerlijke stromende, sloot het eerste huwelijk, toen hij zijn zuster Tethys, zijn moeders dochter, huwde.'

d Ge ziet, het stemt allemaal met elkaar overeen en het wijst op wat Herakleitos heeft gezegd.

Hermogenes: Daar zit wel iets in, Sokrates, maar wat de naam Tethys nu te betekenen heeft, begrijp ik niet.

Sokrates: Die duidt er al haast op dat er de naam van een bron achter schuilgaat. Als er gezeefd (Gr.: *diattomenon*) en gezuiverd (Gr.: *ethoumenon*) wordt, moet er een bron zijn, en uit deze twee woorden is de naam Tethys samengesteld.

Hermogenes: Goed gedaan, Sokrates!

Sokrates: Vindt ge ook niet? Wat hebben we verder nog te doen? Over Zeus hebben we het al gehad.

Hermogenes: Ja.

e *Sokrates:* Laten we het dan eens over zijn broers hebben, Poseidoon en Ploutoon, die ook nog een andere naam heeft.

Hermogenes: Uitstekend.

403 a *Sokrates:* Nu lijkt het me dat Poseidoon zijn naam ontvangen heeft van de eerste die ooit namen heeft gegeven. De zee verhinderde dat hij kon gaan en staan waar hij wilde, en was in zijn ogen dus een kluister aan zijn voeten. De god die over de zee heerst, noemde hij dus Poseidoon, de 'voetkluister' (Gr.: *posidesmon*). De 'e' is misschien als verfraaiing toegevoegd. Maar hij kan even goed iets anders bedoeld hebben; er kan in plaats van de 's' wel 'll' hebben gestaan: 'de god die veel weet' (Gr.: *polla eidotos*). Misschien wordt hij vanwege de aardbevingen wel de 'schudder' (Gr.: *seioon*) genoemd, en dan zijn de 'p' en de 'd' erbij gekomen.

b Ploutoon wordt zo genoemd vanwege het geven van rijkdom, want uit de aarde schiet rijkdom (Gr.: *ploutos*) omhoog. Ook heet hij Haides, en de meeste mensen nemen aan dat met die naam het onzichtbare (Gr.: *aeides*) wordt aangeduid. Uit angst daarvoor noemen ze hem dus maar Ploutoon.

Hermogenes: Wat vindt ge daarvan, Sokrates?

- c *Sokrates:* Het lijkt me dat de mensen vele verkeerde ideeën hebben over de functie van deze god, en ze zijn nodeloos bang voor hem. Omdat ieder van ons na zijn dood in zijn rijk verblijft, zijn ze bang voor hem, en dat de ziel naakt, dus zonder lichaam, naar hem toegaat, vinden ze allemaal vreselijk. Maar in mijn ogen wijst alles maar in een richting, zowel de functie van die god als diens naam.
- Hermogenes:* Hoe bedoelt ge?
- Sokrates:* Dat zal ik u vertellen. Zeg eens, wat bindt een willekeurig levend wezen sterker aan de situatie waarin hij zich bevindt: dwang of begeerte?
- Hermogenes:* Begeerte natuurlijk, Sokrates.
- Sokrates:* En denkt ge niet dat veel mensen uit Haides zouden wegvlugten, als er niet iets was dat hen heel sterk bindt aan de plaats waar ze zijn heengegaan?
- Hermogenes:* Dat is logisch.
- Sokrates:* Als hij hen met een zo sterk mogelijke band wil kluisteren, dan is het duidelijk dat hij hen aan een of andere begeerte moet binden en niet aan een vorm van dwang.
- Hermogenes:* Daar lijkt het wel op.
- Sokrates:* Er bestaan heel wat begeerten, nietwaar?
- d *Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Dan moet hij ze met de sterkste begeerte binden, wil de binding op zijn krachtigst zijn.
- Hermogenes:* Ja.
- e *Sokrates:* Bestaat er nu een begeerte die sterker is dan het verlangen naar het samenzijn met iemand waarvan je denkt dat die je beter maakt?
- Hermogenes:* Bij God nee, Sokrates, ik zou geen andere weten.
- Sokrates:* Laten wij er daarom maar vanuit gaan, Hermogenes, dat niemand uit de onderwereld weg wil gaan, zelfs de Sirenen niet. Nee, zij en al de anderen zijn volledig geboeid door de prachtige dingen die Haides hun vertelt. Zo gezien is die god een volmaakte sofist en een groot weldoener van de bewoners van zijn rijk, die
404 a god die ook naar de mensen hier op aarde zulke grote zegeningen omhoog zendt. Een grote overvloed omringt hem daar beneden en daarom draagt hij de naam Ploutoon. En neem het feit dat hij niet wil verkeren met mensen die een lichaam hebben, maar dat hij alleen dan met hen wil optrekken wanneer de ziel gezuiverd is van alle kwaad en lichamelijke begeerte. Vindt ge niet dat dat hem tot een echte filosoof bestempelt, die eveneens goed beseft dat hij mensen vast kan houden door
b ze te binden aan de begeerte naar goedheid? Maar zolang ze met de onrust en waanzin van het lichaam behept zijn, zou zelfs zijn vader Kronos hen niet aan zich kunnen binden, zelfs al zou hij ze in zijn beruchte boeien slaan.
- Hermogenes:* Ge zou wel eens gelijk kunnen hebben, Sokrates.
- Sokrates:* En de naam Haides, Hermogenes, is helemaal niet afgeleid van 'het onzichtbare' (Gr.: *aeides*), maar veeleer van 'het kennen' (Gr.: *eidennai*) van alle goede dingen. Daarom werd hij door de naamgever Haides genoemd.
- c *Hermogenes:* Juist, en wat kunnen wij zeggen van Demeter, Hera, Apollon, Athene, Hephaistos, Ares en alle andere goden?
- Sokrates:* Het lijkt erop, dat Demeter de naam Demeter heeft gekregen, omdat zij als een moeder (Gr.: *meter*) de gave van het voedsel uitdeelt. Hera is iemand die beminnelijk (Gr.: *erate*) is. Er wordt dan ook gezegd dat Zeus haar uit liefde getrouwd heeft. Mogelijk ook wilde de naamgever een verhevener verschijnsel benoemen en gaf hij haar de naam Hera om zodoende lucht (Gr.: *aer*) subtiel onder

- d woorden te brengen, waarbij hij het begin van dat woord aan het einde van de naam zette. Ge kunt dat begrijpen door vaak achter elkaar de naam Hera uit te spreken. En Pherrephatta dan; heel wat mensen zijn ook voor die naam bang en voor Apolloon trouwens ook, blijkbaar uit gebrek aan kennis over de juistheid van de namen. Ze hebben immers die eerste naam veranderd in Phersephone, en zelfs die naam vinden zij nog verschrikkelijk. Maar de naam wil zeggen dat de godin wijs (Gr.: *sophen*) is. Daar immers alle dingen in beweging (Gr.: *pheromena*) zijn, moet iets dat daar greep op heeft, hen aanraakt (Gr.: *epaphoon*) en kan volgen, wel wijs zijn.
- e Pherepapha of iets dergelijks zou dus de juiste benaming zijn voor die godin, omdat zij wijsheid bezit en aanraakt wat in beweging is (Gr.: *epaphetou-pheromenou*). Daarom ook gaat Haides, die wijs is, met haar om: zij is het immers ook. Maar de mensen hebben haar naam veranderd, omdat zij een mooie klank belangrijker vinden dan de waarheid en ze noemen haar nu Pherrephatta. Ik beweer dat hetzelfde geldt voor Apolloon. Veel mensen zijn bang voor de naam van die god, alsof die op iets verschrikkelijks duidt. Of hebt ge dat nooit gemerkt?
- 405 a *Hermogenes*: Zeker, ge hebt gelijk.
Sokrates: Maar deze naam geeft volgens mij uitstekend de macht van de godheid weer.
Hermogenes: Waarom?
Sokrates: Dat zal ik proberen uit te leggen. Er is geen enkele naam die beter past bij de vier kwaliteiten van deze god: de naam dekt ze namelijk allemaal en geeft op de een of andere manier uitdrukking aan de macht van de god over muziek, profetie, geneeskunde en boogschutterskunst.
- b *Hermogenes*: Ga door, zo te horen is het een buitengewone naam.
Sokrates: Hij is in ieder geval goed gecomponeerd en dat moet ook bij een god die musicus is. In de eerste plaats kunnen de zuivering en reinigingen in de geneeskunde en de waarzeggerij, de berokingen met geneeskrachtige en magische kruiden, de baden die erbij horen en de besprenkelingen toch allemaal maar een doel hebben: de mens zuiver te maken naar lichaam en ziel, nietwaar?
- c *Hermogenes*: Zeker.
Sokrates: Dus moet hij de god zijn die zuivert, die reinigt (Gr.: *apolouoon*) en bevrijdt (Gr.: *apoluoon*) van dergelijke kwalen.
Hermogenes: Zeker.
Sokrates: Dus gezien zijn reinigende en bevrijdende werking, als genezer van allerlei kwalen, kan hij terecht Apolouoon, reiniger, genoemd worden. Maar wat profetisch vermogen, waarheid en eenvoud betreft - die laatste twee zijn overigens identiek - zou hij het beste bij de naam genoemd kunnen worden die de Thessaliërs hem geven; want in heel Thessalië zegt men Aploun, de eenvoudige, tegen de god. Omdat hij bij het boogschieten altijd (Gr.: *aei*) de beheersing over zijn pijlen (Gr.: *boloon*) heeft, is hij Aeiballoon, altijd raak schietend.
- d Wat de muziek betreft, moet je in gedachten houden dat de 'a' in het algemeen 'gezamenlijk' betekent, met name ook de gezamenlijke rondwenteling in de hemel om de zogenaamde polen (Gr.: *poloi*) en de rondwenteling in het zingen die
- e samenklank heet of harmonie. Volgens de musici en de astronomen bewegen al deze dingen namelijk in een bepaalde harmonie, en deze god leidt die harmonie door alles samen te laten bewegen (Gr.: *homopoloon*) in de goden- en in de mensenwereld. Net zoals we 'homokeleuthon', reisgenoot, en 'homokoitin', bedgenoot, 'akeleuthon' en 'akoitin' hebben genoemd door 'homo' in 'a' te veranderen, hebben we hem
- 406 a

Apollo genoemd in plaats van Homopoloon, en we voegden een tweede 'l' in, omdat de naam anders synoniem zou zijn met onheil (Gr.: *apolo*). En dit gevoel hebben sommige mensen nu nog, omdat ze de kracht van de naam niet juist zien en die vrezen als een onheilsteken. De naam bevat dus, zoals ik al opmerkte, alle kwaliteiten van de godheid: eenvoudig, altijd raak schietend, reinigend en samen bewegend.

- b De Muzen en muziek in het algemeen worden waarschijnlijk genoemd naar het streven naar (Gr.: *moosthai*) onderzoek en filosofie; en Leto naar haar zachtheid, omdat ze bereidwillig (Gr.: *ethelemoon*) doet wat men van haar verlangt. Maar misschien is haar naam ook wel Letho, zoals veel vreemdelingen haar noemen. Ze gaven haar die naam vermoedelijk om haar zachte en vriendelijke karakter (Gr.: *leion ethos*).

Artemis lijkt haar naam te danken te hebben aan haar gezonde (Gr.: *artemes*) en ingetogen aard en haar liefde voor de maagdelijke staat. Maar misschien gaf men deze godin haar naam, omdat zij weet wat deugd (Gr.: *arete*) is, of misschien ook wel om haar afschuw van seksueel verkeer (Gr.: *aroton misei*). Om een van deze redenen of om allemaal samen kan deze naam aan de godin zijn geschonken door degene die de naam bedacht.

- c *Hermogenes*: En wat kunt ge zeggen over Dionysos en Aphrodite?
Sokrates: Ge vraagt wel veel van me, zoon van Hipponikos. Er bestaan een serieuze en een speelse uitleg van de namen van die goden. De serieuze uitleg moet ge aan anderen vragen, maar niets staat me in de weg om u de speelse uitleg te geven, want ook de goden houden wel van een grapje. Dionysos zou zijn de schenker (Gr.: *didous*) van wijn (Gr.: *oinos*) en daarom voor de grap ook wel Didoinusos worden genoemd. En omdat wijndrinkers vaak het idee hebben dat ze gevat zijn, hoewel ze zat zijn, zou hij het beste Oionous genoemd kunnen worden^p.
En wat betreft Aphrodite is er geen aanleiding om het niet eens te zijn met Hesiodos, die zegt dat zij de naam Aphrodite ontleent aan haar geboorte uit schuim (Gr.: *aphros*).

Hermogenes: Gij als Athener, Sokrates, slaat toch Athene, Hephaistos en Ares niet over?

Sokrates: Zeker niet!

Hermogenes: Vertel dus maar op.

Sokrates: Het is niet zo moeilijk om uit te leggen hoe het zit met de andere naam van Athene.

- e
407 a *Hermogenes*: Welke?

Sokrates: We noemen haar toch Pallas?

Hermogenes: Dat is waar ook!

Sokrates: Ik denk dat we het bij het rechte eind hebben, als we dat afleiden van wapendans. Want als we opspringen of iets optillen, hebben we het over een krachtige beweging (Gr.: *pallein*) of over dansen.

Hermogenes: Zeker.

Sokrates: Daarom heet ze Pallas.

Hermogenes: En terecht. Maar kunt ge misschien iets zeggen over haar andere naam?

- b *Sokrates*: Athene?

Hermogenes: Ja.

- Sokrates:* Dat is heel wat ingewikkelder, mijn beste. Onze voorouders lijken hetzelfde over de naam Athene te denken als de huidige Homeroskenners. Want volgens de meesten van hen heeft voor deze dichter de naam Athene de betekenis van geest en intellect. Ook de schepper van de namen lijkt zo over haar te denken.
- c *Hij geeft haar een nog grootser naam: goddelijke denkkraft (Gr.: *theou noesis*). Hij zegt dat zij de geest gods (Gr.: *ha theonoa*) is en daarbij gebruikt hij de dialectvorm 'a' in plaats van 'e' en de 's' laat hij weg. Misschien is het nog wel anders en noemde hij haar Theonoe, omdat zij beter dan de andere goden inzicht (Gr.: *noesis*) had in goddelijke zaken (Gr.: *ta theia noouses*). Het kan ook zijn dat hij de godin zag als het natuurlijke denken (Gr.: *en etei noesis*) en haar daarom Ethonoe heeft willen noemen. Hijzelf of anderen hebben dat later veranderd, of zelfs verbeterd, naar zij dachten, en noemden haar Athenaa.*
- Hermogenes:* En wat kunt ge over Hephaistos zeggen?
- Sokrates:* Ge bedoelt de edele meester van het licht (Gr.: *phaeos histor*)?
- Hermogenes:* Ja.
- d *Sokrates:* Dat is toch voor iedereen duidelijk: hij is Phaistos, de stralende, met een 'e' aan zijn naam toegevoegd.
- Hermogenes:* Dat kan, als ge tenminste niet nog ergens anders aan denkt.
- Sokrates:* Vraag maar liever over Ares, anders verzin ik weer wat anders.
- Hermogenes:* Dat is goed.
- Sokrates:* Ares zal wel zo heten vanwege zijn kracht (Gr.: *arren*) en zijn moed. Of het is om zijn stugheid en onveranderlijkheid, dat hij onbuigzaam (Gr.: *arratos*)
- e *wordt genoemd. Daarom is Ares een alleszins passende naam voor deze oorlogsgod.*
- Hermogenes:* Inderdaad.
- Sokrates:* Laten we het nu in godsnaam niet meer over de goden hebben, want ik schrik ervoor terug om over hen te spreken. Leg me verder maar voor wat ge wilt, totdat ge weet waar Euthyphroon de wijsheid vandaan heeft gehaald.
- 408 a *Hermogenes:* Dat zal ik doen, maar eerst nog een vraag over Hermes. Kratylos zegt namelijk dat ik niet Hermogenes (zoon van Hermes) ben, dus we moeten eens kijken of we kunnen begrijpen wat de naam Hermes betekent, en dan bezien of het waar is wat hij zegt.
- b *Sokrates:* De naam Hermes schijnt te maken te hebben met de gave van het woord. Hij is de vertaler, hij is de bode, hij is de oplichter en de leugenaar, en hij is de god van het marktplein. Dit heeft allemaal te maken met de macht van het woord. Zoals we al eerder gezegd hebben, betekent 'eirein' 'woorden gebruiken', en het woord 'emesato', dat Homeros vaak gebruikt, betekent 'overwegen'. Uit die twee, het spreken en het overwegen van de woordkeus, waarbij 'eirein' 'spreken' betekent, heeft de naamgever de naam van de god samengesteld en hij spoort ons aan: 'Mensen, het spreken (Gr.: *eirein*) heeft deze god overwogen (Gr.: *emesato*), dus het is logisch dat gij hem Eiremes noemt.' Maar wij verbasteren de naam naar eigen goeddunken en maken er Hermes van. Ook de naam Iris slaat op het woord 'eirein',
- c *omdat zij een bode is.*
- Hermogenes:* Hemel, maar dan heeft Kratylos gelijk, als hij zegt dat ik geen zoon van Hermes ben. Want ik kan niet zo goed uit mijn woorden komen.
- Sokrates:* Ook is het logisch dat de zoon van Hermes, Pan, twee aspecten heeft, beste vriend.
- Hermogenes:* Hoe dat zo?

Sokrates: Ge weet dat je met woorden alles (Gr.: *pan*) kunt uitspreken en dat ze eeuwig in een cirkel ronddraaien (Gr.: *aei poloon*), en ook dat je er twee dingen mee kunt doen: de waarheid spreken en liegen.

Hermogenes: Zeker.

- d *Sokrates:* De waarheid is zacht en goddelijk, en ze troont te midden van de goden. Maar de leugen huist in deze wereld onder het merendeel van de mensen, en ze is hard en dierlijk. In tragedies kom je dan ook alleen maar leugenachtige verzinsels tegen, want die gaan over het leven van de dierlijke mens.

Hermogenes: Zeker.

- e *Sokrates:* Het is toch juist om de god die alles (Gr.: *pan*) benoemt en eeuwig laat ronddraaien (Gr.: *aei poloon*), Pan Aipolos te noemen, die zoon van Hermes met twee kanten, een bovenkant die zacht is en een onderkant die hard en dierlijk is? Pan is het Woord of de broer van het Woord, want hij is de zoon van Hermes. En broers lijken natuurlijk op elkaar.

Maar zoals ik al zei, m'n beste, laten we het nu niet meer over de goden hebben.

- 409 a *Hermogenes:* Niet over dit soort goden, Sokrates, als ge dat niet wilt, maar ik zou graag willen dat ge me over een ander soort godheden vertelt: de zon, de maan, de sterren, de aarde, ether, lucht, vuur, water, de jaargetijden en het jaar.

Sokrates: Ge verlangt nogal wat van me, maar ik doe u dit plezier graag.

Hermogenes: Doet u dat vooral.

Sokrates: Waarmee zullen we beginnen? Met wat ge als eerste noemde, de zon?

Hermogenes: Graag.

- b *Sokrates:* Dit woord kunnen we, denk ik, het beste verklaren door het Dorische dialect te hulp te roepen. De Doriërs noemen de zon 'halios'; 'halios' betekent misschien dat de mensen zich bij zonsopgang op hetzelfde punt verzamelen (Gr.: *halizein*). Maar het kan ook duiden op de baan van de zon, die steeds draait (Gr.: *aei eilei*) om de aarde. Of wie weet, doelt het op de vele kleuren die de vruchten des velds dank zij de zon aannemen (kleuren geven = Gr.: *poikillein*). Immers het woord 'aiolein' is een synoniem van 'poikillein'.

Hermogenes: En de maan (Gr.: *selene*)?

Sokrates: Dit woord zou Anaxagoras vast in verlegenheid brengen.

Hermogenes: O ja?

Sokrates: Het ziet ernaar uit dat het woord op wetenschap uit oude tijden duidt, die hij als een nieuwe vondst heeft gepresenteerd, namelijk het feit dat de maan haar licht (Gr.: *phoos*) ontvangt van de zon.

Hermogenes: Hoe legt ge dat uit?

Sokrates: 'Selas' betekent hetzelfde als 'phoos', namelijk licht.

Hermogenes: Dat klopt.

- c *Sokrates:* Het licht van de maan is altijd (Gr.: *aei*) zowel nieuw (Gr.: *neos*) als oud (Gr.: *henos*), als de aanhangers van Anaxagoras het tenminste bij het rechte eind hebben: de zon, die altijd om de maan heendraait, straalt altijd nieuw licht naar haar toe, maar de maan heeft ook nog het oude licht van de vorige maand ter beschikking.

Hermogenes: Inderdaad.

Sokrates: Nu noemen veel mensen haar 'selanaia'.

Hermogenes: Dat is zo.

Sokrates: Aangezien ze altijd (Gr.: *aei*) zowel over nieuw (Gr.: *neos*) als over oud (Gr.: *henos*) licht beschikt, zou de meest passende naam 'selaenoneonaeia' zijn, en dit is samengetrokken tot 'selanaia'!

- Hermogenes:* Wat een potsierlijke naam, Sokrates! En wat hebt ge te vertellen over het woord voor maand en over de sterren?
- d *Sokrates:* De juiste vorm van het woord 'meis', maand, zal wel 'meies' zijn, van 'meiousthai', het afnemen van de maan. De sterren (Gr.: *astrá*) hebben hun naam aan de bliksem (Gr.: *astrape*) te danken. Het luisteren wordt door de bliksem omhooggericht (Gr.: *anastrephei*), en daarom zal het woord wel 'anastrope' zijn, hetgeen tegenwoordig wordt verbasterd tot 'astrape'.
- Hermogenes:* En vuur en water?
- e *Sokrates:* Op de vraag naar het woord vuur (Gr.: *pur*) blijf ik het antwoord schuldig. Misschien heeft Euthyphroons muze me wel in de steek gelaten, en anders is dit een erg moeilijk woord. Maar let op, ik heb een uitvlucht waarmee ik me kan redden, als ik het niet meer weet.
- Hermogenes:* Wat dan?
- Sokrates:* Dat zal ik u vertellen. Kunt ge zeggen waarom vuur 'pur' wordt genoemd?
- Hermogenes:* O nee, geen flauw idee.
- 410 a *Sokrates:* Luister, ik heb een vermoeden. De Grieken, en met name de Grieken die onder vreemde overheersing leven, hebben allerlei woorden uit vreemde talen overgenomen.
- Hermogenes:* Ja, en?
- Sokrates:* Als iemand zou proberen dat woord uit het Grieks af te leiden in plaats van uit de taal waaraan het is ontleend, zou hij vastlopen, nietwaar?
- Hermogenes:* Natuurlijk.
- b *Sokrates:* Wie weet is dat woord 'pur' dus wel een leenwoord. Het is immers niet gemakkelijk om een verband te leggen met het Grieks, terwijl de Phrygiërs, zoals iedereen weet, er hetzelfde woord voor hebben, zij het met een kleine wijziging. Hetzelfde geldt voor water (Gr.: *hudoor*), honden (Gr.: *kunas*) en nog vele andere woorden.
- Hermogenes:* Dat is zo.
- c *Sokrates:* Die woorden moeten we dus niet met alle geweld willen verklaren, al valt er misschien best iets over te zeggen. Dus de woorden 'pur' en 'hudoor' sla ik maar over. Wordt lucht 'aer' genoemd, omdat het de dingen van de aarde optit (Gr.: *airei*), Hermogenes? Of omdat het steeds stroomt (Gr.: *aei rhei*)? Of omdat die stroming de oorzaak is van wind? De dichters noemen windstoten immers 'aetas'. Misschien hebben ze het wel over luchtvlagen en niet over windvlagen, omdat ze willen aangeven dat windstoten (Gr.: *aetas*) niets anders zijn dan lucht (Gr.: *aer*). Wat ether (Gr.: *aither*) betreft, ik denk dat 'aeitheer' er een goed woord voor zou zijn, want het jaagt altijd voort (Gr.: *aei thei*), terwijl het om de lucht heen stroomt. De betekenis van aarde (Gr.: *ge*) komt het best tot uitdrukking in de vorm 'gaia', want we kunnen 'gaia' als een synoniem beschouwen van het woord voor moeder (Gr.: *genneteira*), zoals Homeros het gebruikt. Want hij zegt voor geboren worden
- d 'gegaasin' in plaats van 'gegennesthai'.
- Wat is er verder nog?
- Hermogenes:* De jaargetijden, Sokrates, en de twee woorden voor jaar.
- Sokrates:* We moeten het woord voor jaargetijden (Gr.: *horai*) bekijken in het oude Attische dialect (*horai*), om te weten waarop het slaat. Want jaargetijden geven de tijd aan (Gr.: *horizein*) voor winter en zomer, voor storm en oogst. En omdat ze de tijd aangeven, worden ze terecht 'horai', jaargetijden, genoemd. De twee woorden voor jaar (Gr.: *etos en eniautos*) vormen waarschijnlijk een eenheid. Het jaar voert

- e alle planten en dieren op de gestelde tijd naar het licht en stelt ze vervolgens stuk voor stuk op de proef. En zoals we hiervoor zagen dat de naam Zeus verdeeld is en sommigen 'Zena' zeggen en anderen 'Dia', zo zijn er ook die het jaar 'eniautos' noemen, vanwege 'stuk voor stuk' (Gr.: *en heautooi*), en anderen noemen het 'etos' vanwege het op de proef stellen (Gr.: *etazein*). De hele uitdrukking luidt: 'wat stuk voor stuk op de proef stelt' (Gr.: *en hautooi etazein*) en die uitdrukking is in tweeën
- 411 a gesplitst. De twee woorden 'eniautos' en 'etos' zijn dus ontstaan uit dezelfde uitdrukking.
- Hermogenes*: Nee maar, Sokrates, ge gaat wel vooruit.
Sokrates: Ja, ik ben vast al een eind gevorderd op de weg naar wijsheid.
- b *Hermogenes*: Wis en waarachtig.
Sokrates: Wacht maar, er komt vast nog meer.
Hermogenes: Nu zou ik graag willen horen in hoeverre die mooie woorden juist zijn die verband houden met deugd; zoals bijvoorbeeld intelligentie, inzicht, rechtvaardigheid.
Sokrates: Dat zijn geen geringe woorden die ge daar noemt, mijn beste. Maar omdat ik me net een leeuw getoond heb, kan ik nu niet de lafaard uithangen en moet ik
- c intelligentie, inzicht, mening, kennis en al die schitterende woorden die ge noemt, inderdaad gaan onderzoeken.
Hermogenes: Precies. We mogen het nu niet opgeven.
Sokrates: Ik denk dat het daarnet een drommels goede ingeving was van mij⁹. Onze verre voorouders, die de meeste dingen namen gaven, verging het immers niet anders dan de meeste filosofen van nu, die in hun speurtocht naar de essentie van de dingen steeds rondtollen tot ze er duizelig van worden. Dan gaan ze denken dat niet zij ronddraaien, maar de dingen, en dat alles in beweging is. Ze hebben er geen idee van dat de oorzaak van dit bewegen in hen zelf is gelegen. Ze denken dat alles van nature beweegt, dat er niets blijvend en vast is, en dat alles stroomt en altijd vol actie
- d en in wording is. Ik dacht hieraan naar aanleiding van al die namen waar we nu mee bezig zijn.
Hermogenes: Hoe bedoelt ge dat, Sokrates?
Sokrates: Hebt ge dan niet gemerkt dat de woorden waarover we het zojuist hadden, er helemaal vanuit lijken te gaan dat alles beweegt, stroomt en in wording is?
Hermogenes: Nee, dat heb ik helemaal niet opgemerkt.
Sokrates: Op het eerste woord dat we noemden, is dit anders volledig van toepassing.
Hermogenes: Welk woord dan?
- e *Sokrates*: Intelligentie (Gr.: *phronesis*): dat is de waarneming (Gr.: *noesis*) van beweging (Gr.: *phora*) en stroming (Gr.: *rhou*). Men zou het ook kunnen opvatten als het voordeel (Gr.: *onesis*) van beweging (Gr.: *phora*). Het heeft in ieder geval met beweging te maken. Het denken (Gr.: *gnome*) duidt op onderzoeken en
- 412 a overwegen van iets dat ontstaan is (Gr.: *gones nomesis*), want overwegen is hetzelfde als beschouwen. Of, als ge dat liever wilt, begrip (Gr.: *noesis*) is niets anders dan verlangen (Gr.: *hesis*) naar het nieuwe (Gr.: *tou neou*); en als de dingen nieuw zijn, wil dat zeggen dat ze voortdurend in wording zijn. Dat de ziel daarnaar verlangt, toont de naamgever dan ook aan met de naam 'neoesis'. In de oude tijd was de benaming namelijk niet 'noësis', maar in plaats van met een lange 'e' moest het woord uitgesproken worden met tweemaal een korte 'e'. En bezonnenheid (Gr.:

- b *sophrosune*) is het heil (Gr.: *soteria*) van die intelligentie (Gr.: *phronesis*), die we zojuist hebben bekeken.
 Kennis (Gr.: *episteme*) geeft aan dat een ziel die van enige waarde is, de dingen in hun loop volgt (Gr.: *hepetai*), zonder achter te blijven of vooruit te lopen. Het woord moet eigenlijk 'epeisteme' zijn, met een 'e' ertussen.
 Begrip (Gr.: *sunesis*) betekent zoiets als concluderen. Wanneer iemand 'begrijpen' (Gr.: *sunienai*) zegt, wordt daarmee 'kennen' (Gr.: *epistasthai*) bedoeld, en het woord 'sunienai' duidt ook weer het meegaan van de ziel met de dingen aan.
- c Wijsheid (Gr.: *sophia*) duidt op verbondenheid met beweging, maar dat is een erg ondoorzichtige en uitheemse afleiding. Laten wij ons wel herinneren dat de dichters, als ze spreken van iets dat snel begint te bewegen, vaak zeggen: het snelt (Gr.: *esuthe*). Er was een beroemde Spartaan die de naam 'sneller' (Gr.: *sous*) droeg, want dat is het Spartaanse woord voor snelle beweging. 'Sophia' nu wil zeggen: in verbinding staan (Gr.: *epaphe*) met die snelle beweging, want er wordt van uit gegaan dat alle dingen in beweging zijn.
 En nu het woord goed (Gr.: *agathon*). Dat wil het bewonderenswaardige (Gr.: *agaston*) aspect van de hele natuur aangeven. Want hoewel alle dingen in beweging zijn, gaan sommige snel en andere langzaam. Niet alles is dus snel, maar wat aan de snelle beweging (Gr.: *thoo*) meedoet, is bewonderenswaardig (Gr.: *agaston*) en daar is nu juist de benaming goed (Gr.: *agathon*) aan gegeven.
 De samenstelling van rechtvaardigheid (Gr.: *dikaiosune*) is gemakkelijk te begrijpen, omdat dat woord staat voor 'begrip' (Gr.: *sunesis*) van het rechtvaardige (Gr.: *dikaion*), maar het woord 'dikaios' zelf is moeilijk af te leiden. Het blijkt namelijk
- e dat velen het tot op een zeker punt wel met elkaar eens zijn, maar dan ontstaat er verschil van mening. Want degenen die denken dat het heelal in beweging is, veronderstellen dat het merendeel ervan alleen maar een soort ruimte is en dat er iets
- 413 a is dat daardoorheen snelt en alles schept. Dat element moet heel snel en uiterst subtiel zijn. Het zou immers niet door al het bestaande heen kunnen gaan, als het niet zo fijn was. Niets kan het tegenhouden, en het is zo snel dat al het andere in rust lijkt! Omdat het dus alle andere dingen beheerst en erdoorheen snelt (Gr.: *diaion*), heeft het terecht de naam rechtvaardig (Gr.: *dikaion*) gekregen. De letter 'k' is er alleen bij gekomen om het gemakkelijk te kunnen uitspreken. Ik zei het zojuist al, tot
- b op dit punt is iedereen het ermee eens dat dat het rechtvaardige (Gr.: *dikaion*) is. Hermogenes, omdat ik een doorzetter ben, heb ik over dit alles vragen gesteld in besloten bijeenkomsten. En ik heb gehoord dat datgene wat het rechtvaardige is, ook de oorzaak is - want datgene waardoor (Gr.: *dia*) de schepping ontstaat, is de oorzaak - en iemand zei dat het daarom terecht is dat het Dia (Gr.: *Zeus*) genoemd wordt. Maar wanneer ik de aanwezigen, na hun uitleg te hebben aangehoord, niettemin vriendelijk blijf vragen: 'Als dat zo is, m'n beste, wat is dan het
- c rechtvaardige?', dan vinden ze dat ik te veel vraag en de grenzen van het betamelijke overschrijd. Ze vinden dan dat ik nu toch wel genoeg gevraagd heb en ze proberen me tevreden te stellen door van alles en nog wat te beweren. Ook zijn zij het niet langer met elkaar eens. Want de een beweert dat de zon rechtvaardig is, omdat zij als enige al het bestaande bestiert door alles te doordringen en te verwarmen (Gr.: *diaionta kai kaionta*). Wanneer ik dat aan iemand anders vertel, blijf omdat ik zo'n prachtig antwoord heb gekregen, lacht hij mij uit en vraagt of er dan geen rechtvaardigheid onder de mensen is, als de zon is ondergegaan. Dus vraag ik of hij
- d weet wat rechtvaardigheid is. 'Vuur', zegt hij. Maar dat is niet gemakkelijk te

begrijpen. Hij bedoelt niet het vuur zelf, maar de hitte in het vuur. Een ander vindt al die beschrijvingen weer belachelijk en is het eens met Anaxagoras, die rechtvaardigheid gelijk stelt met 'geest'. Hij zegt dat geest immers absolute macht heeft en, met niets vermengd, alle dingen ordent door alles te doordringen. En dan, m'n vriend, ben ik nog verder van huis dan voordat ik begon te onderzoeken wat
e toch wel de aard van rechtvaardigheid is. Ik ben nog steeds van mening dat het woord 'dikaion', rechtvaardig, waar dit hele onderzoek over ging, gekozen is om de redenen die ik heb genoemd.

Hermogenes: Ik denk dat ge dat van iemand anders gehoord hebt. Ge hebt het niet nu bedacht.

Sokrates: En de rest van mijn verhaal?

Hermogenes: Ook niet.

Sokrates: Luister, misschien kan ik u toch laten geloven dat ik zelf heb gevonden wat ik nu ga zeggen. Wat hebben wij na het woord rechtvaardigheid nog? Moed
414 a (Gr.: *andreia*) hebben we, denk ik, nog niet bekeken. Het is duidelijk dat een woord als onrechtvaardigheid (Gr.: *adikia*) gewoon een belemmering aangeeft voor datgene wat ergens doorheen gaat (Gr.: *tou diaiontos*), maar het woord 'andreia', moed, duidt erop dat die naam te maken heeft met vechten. En als de schepping in beweging is of stroomt, dan kan vechten niets anders zijn dan tegenstroom. Als je de letter 'd' uit het woord 'andreia' weglaat, geeft het woord 'anreia' precies dat soort activiteit weer'.

Het spreekt vanzelf dat alleen de stroom die tegen onrechtvaardigheid ingaat, 'andreia', moed, is. Anders zou moed niet zo aangeprezen worden. De woorden
b 'arren', mannelijk, en 'aner', man, zijn ongeveer op hetzelfde gebaseerd, namelijk op de stroom omhoog (Gr.: *ano*). 'gune', vrouw, lijkt mij te slaan op 'gone', geboorte, en 'thelu', vrouwelijk, zou wel eens afgeleid kunnen zijn van 'thele', moederborst. En, Hermogenes, wordt die niet 'thele' genoemd, omdat zij dingen tot bloei brengt (Gr.: *tethelenai*), zoals alles wat te drinken geeft?

Hermogenes: Dat is wel waarschijnlijk, Sokrates.

Sokrates: En het woord 'thallein', tot bloei brengen, geeft volgens mij de groei aan van al het jonge, wat altijd snel en plotseling gebeurt. Dat heeft de naamgever dan juist willen weergeven met de naam die hij samengesteld heeft uit 'thein', rennen, en 'hallesthai', springen. Hebt ge wel in de gaten hoe ik er ook zonder renbaan vandoor
c ga, als ik vlakke grond onder de voeten heb? En we hebben nog meer dan genoeg woorden over die in aanmerking komen voor een serieus onderzoek.

Hermogenes: Dat is waar.

Sokrates: Daar is bijvoorbeeld het onderzoek naar de betekenis van het woord 'techne': vaardigheid, kunst.

Hermogenes: Zeker.

Sokrates: Betekent dat niet 'bezit van de geest' (Gr. *hexis nou*)? Als je de 't' van 'techne' weglaat en een 'o' zet tussen de 'ch' en de 'n' en ook tussen de 'n' en de 'e', heb
d je 'echonoe'.

Hermogenes: Niet erg briljant, Sokrates.

Sokrates: Maar m'n beste, beseft ge niet dat de oorspronkelijke namen onherkenbaar gemaakt zijn door al diegenen die ze wilden opsieren? Ter wille van de welluidendheid hebben ze er letters aan toegevoegd en van afgehaald. De woorden zijn op alle mogelijke manieren verbasterd door mooimakerij of gewoon door de tijd. Vindt ge het bijvoorbeeld niet vreemd dat de letter 'r' in het woord 'katoptron', spiegel, ertussen is gezet?^s Ik denk dat zulke veranderingen ontstaan door toedoen

- e van mensen die zich niet druk maken om de waarheid, maar willen pronken met woorden. Dus ze blijven maar klanken aan de oorspronkelijke woorden toevoegen tot geen mens meer kan begrijpen wat het woord eigenlijk betekent. Zo wordt de sphinx bijvoorbeeld sphinx genoemd in plaats van phix^t, en zo kun je doorgaan.
- 415 a *Hermogenes*: Dat is zo, Sokrates.
Sokrates: Als iemand goedvindt dat letters zomaar worden toegevoegd of weggelaten, is het een koud kunstje om alles maar een willekeurige naam te geven.
Hermogenes: Dat is waar.
Sokrates: Zeker, maar ik vind dat het uw taak is het gesprek in juiste banen te leiden en te waken voor onzin.
Hermogenes: Dat wil ik graag.
- b *Sokrates*: Dan doe ik met u mee, Hermogenes. Maar, oede geest, wees niet al te kritisch, anders 'verlamt ge mijn geestkracht'.^u Ik kom namelijk aan de climax van mijn betoog, als we na het woord 'techne', kunst, ook nog 'mechane', kunstgreep, hebben bekeken. Ik denk dat 'mechane' de betekenis heeft van 'anein epi polu', veel kundigheid; want 'mekos', lengte, betekent ongeveer hetzelfde als 'polu', veel; en uit die twee woorden 'mekos' en 'anein' is 'mechane' samengesteld.
- c Maar zoals ik zojuist al zei, nu komen we bij de essentie van ons betoog. We moeten namelijk zoeken naar de betekenis van de woorden 'arete', deugd, en 'kakia', ondeugd. De eerste doorzie ik nog niet, maar de tweede lijkt me wel duidelijk, omdat het overeenstemt met al het voorgaande. Aangezien alle dingen in beweging zijn, moet alles wat slecht beweegt (Gr.: *kakoos ion*), slecht (Gr.: *kakia*) zijn. En wanneer er een slechte beweging naar de dingen toe in de ziel is, is er zeker sprake van kwaad (Gr.: *kakia*). En wat slechte beweging eigenlijk is, wordt volgens mij ook duidelijk door het woord 'deilia', lafheid, dat we hebben overgeslagen, terwijl het toch juist na moed (Gr.: *andreia*) had moeten worden bekeken. Ik denk trouwens dat wij nog heel wat andere woorden hebben overgeslagen. 'deilia' wil zeggen: 'een krachtige binding van de ziel', want 'lian', uitermate, geeft uitdrukking aan iets dat kracht vertegenwoordigt. 'deilia' zou dan de uitermate (Gr.: *lian*) sterke en grote binding (Gr.: *desmos*) van de ziel weergeven. Zo is trouwens ook twijfel (Gr.: *aporia*) slecht en blijkbaar alles wat de voortgang (Gr.: *poreuesthai*) en de beweging in de weg staat. De strekking van slechte beweging (Gr.: *kakoos ienai*) is dus klaarblijkelijk dat het de voortgang bemoeilijkt en blokkeert. De ziel die daarmee behept is, is vervuld van kwaad. En als de naam voor dat soort verschijnselen
- e 'kwaad' is, moet 'goed' wel het tegenovergestelde zijn. Het geeft dan in de eerste
416 a plaats aan dat de beweging vrij is en verder dat de doorstroming bij een goede ziel steeds onbelemmerd is. Daarom heeft datgene wat ongebonden en onbelemmerd stroomt (Gr.: *aei rheon*), blijkbaar de naam deugd (Gr.: *arete*) gekregen. De juiste vorm is 'aeireite' of misschien wel 'hairete', om aan te geven dat die staat verkieslijk (Gr.: *hairetos*) is. Deze vorm is samengeperst tot 'arete'. Nu gaat ge misschien weer zeggen dat ik dit uit mijn duim zuig, maar ik zeg u, als juist is wat ik zojuist over ondeugd (Gr.: *kakia*) zei, dan is de uitleg van het woord deugd (Gr.: *arete*) ook juist.
Hermogenes: Hoe zit het met het woord 'kakon', slecht, dat ge in veel van de vorige afleidingen gebruikte?
- b *Sokrates*: Dat woord schijnt werkelijk iets buitengewoons te zijn, en het is moeilijk te verklaren. Ik pas hierop dan ook mijn speciale truc toe.
Hermogenes: Welke is dat?
Sokrates: Ik zeg dat dit woord uit een vreemde taal stamt.

- Hermogenes:* Ge hebt waarschijnlijk nog gelijk ook. Maar als ge het goed vindt, laten we dit woord verder rusten en proberen we te achterhalen hoe 'kalon', schoon, en 'aischron', schandelijk, ontstaan zijn.
- Sokrates:* Volgens mij toont het woord 'aischron' zeer duidelijk wat het betekent. Het klopt bovendien met wat we eerder zeiden. Ik heb de indruk dat de naamgever datgene afkeurt wat in de weg staat en de loop van de dingen belemmert. In dit geval gaf hij aan datgene wat altijd de stroom belemmert (Gr.: *aei ischonti ton rhoun*), de naam 'aieschoroun'. Tegenwoordig wordt dit ingekort tot 'aischron'.
- Hermogenes:* En 'kalon', schoon?
- Sokrates:* Dat is moeilijker te begrijpen, maar toch zegt het precies wat het betekent. Alleen het accent en de lengte van de 'o' zijn veranderd.
- Hermogenes:* Waarom?
- Sokrates:* Deze naam schijnt 'inzicht' te betekenen.
- Hermogenes:* Wat bedoelt ge?
- Sokrates:* Wel, wat denkt ge dat er de oorzaak van is dat alles een naam heeft gekregen? Is er niet iets dat namen vaststelt?
- Hermogenes:* Ja, natuurlijk.
- Sokrates:* En zou dat niet het inzicht zijn van goden, mensen of beiden?
- d *Hermogenes:* Ja.
- Sokrates:* Krijgen de dingen niet door inzicht een naam (Gr.: *kalesan*) en is inzicht niet iets schoons (Gr.: *kalon*)?
- Hermogenes:* Blijkbaar.
- Sokrates:* Alle uitingen van intelligentie en inzicht verdienen lof en al het andere afkeuring, nietwaar?
- Hermogenes:* Zeker.
- Sokrates:* Geneeskunst brengt geneeswijzen voort en de timmerkunst timmerwerk, nietwaar?
- Hermogenes:* Dat klopt.
- e *Sokrates:* En schoonheid dus het schone?
- 417 a *Hermogenes:* Dat geldt dan ook.
- Sokrates:* Is dit niet, zoals we al zeiden, synoniem met inzicht?
- Hermogenes:* Zeker.
- Sokrates:* Dan is de naam 'kalon', het schone, terecht gegeven aan de intelligentie, die de dingen bewerkstelligt die we schoon noemen en waarin we ons verheugen.
- Hermogenes:* Natuurlijk.
- Sokrates:* Welke woorden blijven er verder nog voor ons over?
- Hermogenes:* Woorden die verband houden met het goede en schone, zoals nuttig (Gr.: *sumpheronta*), winstgevend (Gr.: *lusitelounta*), gunstig (Gr.: *ophelima*), voordelig (Gr.: *kerdalea*) en hun tegengestelden.
- b *Sokrates:* Ach, het woord 'sumpheron', nuttig, zoudt ge ook zelf wel kunnen afleiden, als ge de voorbeelden van zojuist voor ogen houdt. Het is eigenlijk een broertje van het woord 'episteme', kennis, want het verwijst naar niets anders dan het meebewegen (Gr.: *phora*) van de ziel met de gebeurtenissen. Wat hier het gevolg van is, wordt 'sumpheronta' of 'sumphora' genoemd, uiteraard vanwege het meebewegen (Gr.: *sumperipheresthai*). Het woord 'kerdaleon', voordelig, komt van
- c 'kerdos', voordeel. Als je in 'kerdos' de 'd' door een 'n' vervangt, wordt de betekenis van het woord duidelijk: het is een andere naam voor het goede. Want het is de macht van het goede om in alles uit te stromen, zodat het zich daarmee vermengt

- (Gr.: *kerannutai*), die in dit woord zijn uitdrukking vindt. Alleen is er een 'd' gekomen in plaats van een 'n'.
- Hermogenes*: En hoe zit het met 'lusiteloun', winstgevend?
- Sokrates*: Dit woord heeft niet de betekenis die de zakenman eraan geeft, Hermogenes, in de zin dat er een investering wordt terugverdiend. Nee, dat betekent 'lusiteloun' niet, maar het heeft wel betrekking op datgene wat in de schepping voor alles uitsnelt en niet toestaat dat de gebeurtenissen tot stilstand komen en dat een
- d beweging haar einde (Gr.: *telos*) vindt in een rustpunt of pauze. Het brengt de beweging steeds weer op gang (Gr.: *luei*), als er een eind aan dreigt te komen en zorgt er zo voor dat ze nooit ophoudt en onsterfelijk is. Het goede wordt dus 'lusiteloun' genoemd, omdat het een beweging die op haar eind (Gr.: *telos*) is gekomen, weer op gang brengt (Gr.: *luei*).
- 'ophelimon', gunstig, is een leenwoord dat ook door Homeros vaak wordt gebruikt in de vorm van 'ophellein'. Dit woord betekent vermeerderen en maken.
- Hermogenes*: En het tegenovergestelde van deze woorden, hoe zit het daarmee?
- e *Sokrates*: De ontkennde vormen kunnen we wel overslaan, lijkt me.
- Hermogenes*: Welke zijn dat?
- Sokrates*: Nutteloos (Gr.: *asumphoron*), ongunstig (Gr.: *anopheles*), verliesgevend (Gr.: *alusiteles*) en onvoordelig (Gr.: *akerdos*).
- Hermogenes*: Dat is zo.
- Sokrates*: Maar neem nu schadelijk (Gr.: *blaberon*) en rampzalig (Gr.: *zemiodes*).
- 418 a *Hermogenes*: Goed.
- Sokrates*: 'blaberon' is datgene wat de stroom (Gr.: *rhoun*) schade berokkent (Gr.: *blapton*). Met schade berokkenen wordt bedoeld: willen (Gr.: *boulomenon*) vasthouden (Gr.: *haptein*). Vasthouden is hetzelfde als vastleggen, en daar moet de naamgever nimmer iets van hebben. Wat de stroom (Gr.: *rhoun*) wil (Gr.: *boulomenon*) vasthouden (Gr.: *haptein*), zou eigenlijk 'boulapteroun' moeten heten. Maar dat is waarschijnlijk door verbastering tot 'blaberon' geworden.
- Hermogenes*: Wat leidt ge die woorden toch knap af, Sokrates! Het leek haast of ge de inleiding tot de hymne aan Athene zou gaan fluiten, toen ge het woord 'boulapteroun' in de mond nam!
- b *Sokrates*: Dat komt niet door mij, Hermogenes, maar door de naamgevers die de woorden hebben gemaakt.
- Hermogenes*: Dat is zo. En hoe zit het met 'zemiodes', rampzalig?
- Sokrates*: Ja, wat zou 'zemiodes' nu toch kunnen zijn? Wat vindt ge, Hermogenes, heb ik gelijk dat de betekenis van woorden helemaal wordt verdraaid, als er letters
- c worden toegevoegd of weggehaald? Is een kleine verandering al niet genoeg om de betekenis van een woord in zijn tegendeel te laten omslaan? Dat is gebeurd met het woord 'deon', nodig. Dit voorbeeld schiet me nu net te binnen door wat ik u wilde vertellen. Die fraaie moderne taal van ons heeft de betekenis van 'deon' en 'zemiodes' volkomen op zijn kop gezet, zodat er verwarring ontstaat, maar de oude taal geeft nog wel de juiste betekenis van deze twee woorden weer.
- Hermogenes*: Hoe bedoelt ge dat?
- Sokrates*: Dat zal ik u zeggen. Onze voorouders spraken de 'i' en de 'd' heel zorgvuldig uit; vooral de vrouwen deden dat, want die houden de klanken graag in
- d hun oorspronkelijke vorm. Maar tegenwoordig verandert men de 'i' in korte of lange 'e' en de 'd' in 'z', omdat men dat mooier vindt klinken.
- Hermogenes*: Geeft u eens een voorbeeld.

Sokrates: Een dag noemden ze heel vroeger 'himera', daarna 'hemera' en tegenwoordig 'hemera'^v.

Hermogenes: Ja, dat is zo.

Sokrates: Maar, weet ge, alleen in de oudste vorm is de bedoeling van de naamgever duidelijk te horen. Tot blijdschap van de mensen komt uit de duisternis het licht voort, en daar kijken ze verlangend naar uit. Daarom noemen ze de dag 'himera', verlangen.

e *Hermogenes:* Dat is duidelijk.

Sokrates: Maar nu wordt het zo overdreven uitgesproken dat je niet meer kunt horen wat 'dag' (Gr.: *hemera*) eigenlijk betekent. Er zijn zelfs mensen die denken dat de dag zo heet, omdat hij tam (Gr.: *hemera*) maakt.

Hermogenes: Dat kan ik me voorstellen.

Sokrates: En weet ge dat de mensen vroeger tegen juk (Gr.: *zugon*) 'duogon' zeiden?

Hermogenes: Ja, dat weet ik.

419 a *Sokrates:* In het woord 'zugon' hoor je niets, maar het woord 'duogon' is heel precies voor datgene wat twee (Gr.: *duo*) dingen samenbindt om te trekken (Gr.: *agoge*). En zo zijn er nog zoveel voorbeelden.

Hermogenes: Ja, dat blijkt wel.

Sokrates: In de eerste plaats lijkt het woord plicht (Gr.: *deon*), wanneer het zo wordt uitgesproken, iets te betekenen wat niets met het goede te maken heeft. Want hoewel het met het wezen van het goede te maken heeft, lijkt het meer op een binding (Gr.: *desmos*) en een belemmering van de voortgang, dus op iets schadelijks.

Hermogenes: Jazeker, Sokrates, daar lijkt het op.

b *Sokrates:* Maar niet als je het oude woord gebruikt dat waarschijnlijk veel juister is dan het huidige. Want dat komt overeen met de hiervoor besproken woorden voor goed, als ge de 'e' tenminste verandert in de 'i' van vroeger. Want 'dion', wat stralend betekent, in tegenstelling tot 'deon', gebonden, is een betekenis van het goede, dat de naamgever prijst. Hij is dan ook niet met zichzelf in tegenspraak, want woorden als plicht, nuttig, voordelig, winstgevend, goed, gunstig en gemakkelijk betekenen allemaal hetzelfde, dat wil zeggen het zijn verschillende namen voor datgene wat ordent en beweegt en wat altijd geprezen wordt, terwijl daarentegen wat belemmert en bindt wordt afgekeurd. Neem bijvoorbeeld het woord nadelig (Gr.: *zemiodes*): als je het op de oude manier uitsprekt met een 'd' in plaats van een 'z', dus 'demiodes', dan blijkt het te betekenen het binden (Gr.: *deon*) van wat beweegt (Gr.: *ion*).

c *Hermogenes:* Wat kunt ge zeggen over woorden als genot (Gr.: *hedone*), pijn (Gr.: *lupe*) en verlangen (Gr.: *epithumia*), Sokrates?

Sokrates: Dat lijkt me niet zo moeilijk, Hermogenes, want het woord genot (Gr.: *hedone*) lijkt afkomstig van het streven naar voordeel (Gr.: *he onesis*). De 'd' is erin gekomen om 'hedone' te kunnen zeggen in plaats van 'heone'.

d *Het woord pijn (Gr.: *lupe*) lijkt ontleend aan [c] de ontbinding (Gr.: *dialusis*) van het lichaam, die gepaard gaat met pijn. Zorg (Gr.: *ania*) is een belemmering voor de voortgang (Gr.: *ienai*).*

En het woord voor smart (Gr.: *algedoon*) is volgens mij afkomstig van het leenwoord 'algeinos'. In droefheid (Gr.: *odune*) schijnt door te klinken het aandoen van pijn (Gr.: *endusis tes lupes*). En in het woord kwelling (Gr.: *achthedoon*) hoort iedereen duidelijk de zware voortgang (Gr.: *achthos* = last). Vreugde (Gr.: *chara*) lijkt haar naam te ontleen aan de overvloedig uitgaande stroom (Gr.: *dia- [d] chusis rhoes*) van de ziel. Verkwikking (Gr.: *terpsis*) komt van verkwiktheid (Gr.: *terpnon*).

e En dat laatste woord is afgeleid van het door de ziel heen kruipen (Gr.: *herpsis*) van

de adem (Gr.: *pnoe*). Eigenlijk zou het woord daarom 'herpnoun' moeten zijn, maar in de loop van de tijd is het veranderd in 'terpnon'.

- 420 a Over het waarom van het woord voor blijdschap (Gr.: *euphrosune*) hoeft niets gezegd te worden. Want het zal iedereen duidelijk zijn dat de naam 'euphrosune' gegeven werd aan het goed meebewegen (Gr.: *eu sumpherestai*) van de ziel met al het andere. We noemen het echter 'euphrosune'. Hartstocht (Gr.: *epithumia*) is ook geen moeilijk woord. Want het is duidelijk dat het de naam is voor het meegaan in een opwelling (Gr.: *epi ton thumon iousa*). En opwelling (Gr.: *thumon*) houdt weer verband met het razen (Gr.: *thusis*) en koken van de ziel. Begeerte (Gr.: *himeros*) is daarentegen weer genoemd naar de stroom (Gr.: *rhou*) waardoor de ziel wordt meegesleurd. Want begeerte stroomt snel (Gr.: *hiemenos rhei*) en jachtig overal achteraan en trekt zo de ziel in de stroom met zich mee. Vanwege die grote kracht wordt het 'himeros', begeerte, genoemd. Het woord weemoed (Gr.: *pothos*) duidt op iets dat niet hier aanwezig is, maar elders (Gr.: *allothi pou*), of dat helemaal niet bestaat. Wanneer het object aanwezig is, hebben we het over begeerte, en als het afwezig is, over weemoed. En het woord verliefdheid (Gr.: *eroos*) luidt zo, omdat het een stroom van buiten naar binnen is (Gr.: *esrein*), die niet eigen is aan degene die hij beroert, maar door de ogen naar binnen komt. Daarom werd het vroeger 'esros' genoemd, van 'esrein', binnenstromen. Vroeger gebruikte men een korte 'o' in plaats van een lange, maar nu zeggen we 'eroos', omdat we de lange en de korte 'o' verwisseld hebben. Waar moeten we volgens u verder nog naar kijken?

Hermogenes: Wat denkt ge over mening (Gr.: *doxa*) en dergelijke woorden?

Sokrates: Mening (Gr.: *doxa*) is afkomstig van het achtervolgen (Gr.: *diooxis*) met de geest van wetenswaardige dingen, of het komt van een boog (Gr.: *toxos*) waarmee men kan schieten. Voor dit laatste voel ik het meest. Het woord mening (Gr.: *oiesis*) stemt hier in ieder geval mee overeen, want de betekenis daarachter lijkt te zijn de drang (Gr.: *oisis*) van de geest om het wezen van alle dingen te doorgronden. Het woord plan (Gr.: *boule*) komt overeen met schieten (Gr.: *bole*). Willen (Gr.: *boulesthai*) en beraadslagen (Gr.: *bouleuesthai*) komen overeen met mikken^w. Al die woorden stellen, net als mening (Gr.: *doxa*), een krachtig gerichte beweging voor. En het tegenovergestelde woord onbezonnenheid (Gr.: *aboulia*) lijkt een ongerichtheid uit te drukken, alsof men doelloos mikte en dus het doel miste (Gr.: *ballein*), en zonder overleg te werk ging.

- e *Hermogenes*: Ge gaat nu wat te snel voor mij, Sokrates.

- Sokrates*: Dat komt omdat het eind in zicht is. Maar ik wil het woord 'ananke', dwang, nog onderzoeken, want dat ligt in de lijn van ons gesprek, en ook nog 'hekousion', vrije wil. De vrije wil (Gr.: *hekousion*) is wat de vrije loop laat (Gr.: *eikon*) en geen weerstand biedt. Met dat woord wordt aangeduid, zoals ik zei, wat de beweging (Gr.: *ion*) de vrije loop laat (Gr.: *eikon*), zodat deze naar believen kan plaatsvinden. Wat dwangmatig (Gr.: *anankaion*) is, biedt weerstand aan de wil en heeft te maken met zonde en met gebrek aan inzicht. Het wordt daarom vergeleken met een reis door dalen (Gr.: *anke*) die slecht toegankelijk zijn, woest en dicht begroeid. Daar komt het woord 'anankaia', dwangmatig, misschien vandaan, van deze vergelijking met een reis door een dal.

- 421 a Zolang we nog door kunnen gaan, moeten we niet opgeven. Doe dat dus niet en ga door met vragen stellen.

- b

Hermogenes: Dan vraag ik u naar de belangrijkste en de meest verheven woorden die er zijn: waarheid (Gr.: *aletheia*), leugen (Gr.: *pseudos*), het zijnde (Gr.: *on*) en het woord naam (Gr.: *onoma*), waar het in onze gehele discussie om is begonnen.

Sokrates: Zegt het woord speuren (Gr.: *maiesthai*) u iets?

Hermogenes: Ja, dat betekent zoeken.

Sokrates: Volgens mij is het woord 'onoma', naam, samengesteld uit een beschrijving die uitdrukt dat een naam (Gr.: *onoma*) het zijnde (Gr.: *on*) is waarnaar we op zoek zijn. Dit komt beter tot zijn recht bij het woord 'onomaston', het benoembare. Daarin wordt meer dan duidelijk dat dit het zijnde (Gr.: *on*) is waar (Gr.: *hou*) we naar speuren (Gr.: *masma estin*).

- c Het woord 'aletheia', waarheid, lijkt op andere woorden, omdat met die term vast de goddelijke (Gr.: *theia*) beweging van het zijnde wordt aangeduid. 'aletheia' is immers een goddelijke (Gr.: *theia*) zwerftocht (Gr.: *ale*).

Leugen (Gr.: *pseudos*) is het tegenovergestelde van beweging. Weer wordt veroordeeld wat vasthoudt en dwingt tot starheid, en er wordt een vergelijking gemaakt met mensen die slapen (Gr.: *heudousi*). De toevoeging 'ps' verbergt de betekenis van het woord.

Het zijnde (Gr.: *on*) en de essentie (Gr.: *ousia*) hebben dezelfde herkomst als 'aletheia', waarheid. De 'i' ontbreekt, maar er staat eigenlijk 'ion', het bewegende. En het niet-zijnde (Gr.: *ouk on*) wordt zo nu en dan ook wel 'ouk ion', het niet-bewegende, genoemd.

- d *Hermogenes:* Ik vind dat ge u daar heel dapper doorheen hebt geslagen, Sokrates. Maar als ik u nu eens zou vragen waarom de woorden 'ion', beweging, 'rheon', stroming, en 'doun', geven, goed zijn gekozen?

Sokrates: Wat ik dan zou antwoorden, bedoelt ge?

Hermogenes: Inderdaad.

Sokrates: We hebben net iets verzonnen om een antwoord te kunnen geven dat redelijk lijkt, als we het niet weten.

- e *Hermogenes:* Wat bedoelt ge?

Sokrates: Je zegt gewoon dat het woord een leenwoord is. Dit kan voor een enkel woord nog waar zijn ook, maar het kan ook zijn dat de oervorm van de woorden niet meer te achterhalen is, omdat ze zo lang geleden zijn ontstaan. De woorden zijn op allerlei manieren verminkt, dus het zal geen verbazing wekken als een woord van lang geleden tegenwoordig in een vreemde taal voorkomt.

- 422 a *Hermogenes:* Dat is niet onwaarschijnlijk.

Sokrates: Ik zeg ook dingen die aannemelijk zijn. Maar we moeten het spel niet bederven met uitvluchten, maar serieus op de vragen ingaan. Let wel, als iemand blijft vragen waarom een woord is samengesteld uit deze of gene uitdrukking, en ook nog benieuwd is hoe die uitdrukking weer tot stand is gekomen, dan komt er geen eind aan, en degene die antwoord geeft, zal ten slotte het antwoord schuldig blijven.

- b *Hermogenes:* Dat denk ik ook, ja.

Sokrates: Wanneer is dat moment dan aangebroken? Is dat niet als hij komt bij de woorden die de bouwsteen zijn van alle andere woorden en namen? Want die kunnen natuurlijk niet meer samengesteld zijn uit andere woorden. We zeiden zojuist bijvoorbeeld dat 'agathon', het goede, is samengesteld uit 'agaston', beminne swaard, en 'thoon', snel. We zouden misschien kunnen opmerken dat

- c 'thoon' uit andere woorden is opgebouwd, en die uit weer andere. Als we echter eens

een woord te pakken zouden kunnen krijgen dat niet uit een aantal andere woorden is samengesteld, zouden we terecht mogen beweren dat we eindelijk op een echte bouwsteen zijn gestuit, die we niet meer met behulp van andere woorden hoeven af te leiden.

Hermogenes: Ik denk dat ge gelijk hebt.

Sokrates: Zijt ge nu niet benieuwd naar die bouwstenen? Moeten we een methode vinden om te zien of ze in elkaar passen?

Hermogenes: Dat ligt voor de hand.

- d *Sokrates:* Natuurlijk ligt dat voor de hand, Hermogenes. Alle vorige woorden zijn toch hiertoe te herleiden. Maar als het inderdaad zo is, reken ik op u om samen met mij op onderzoek uit te gaan en erop te letten dat ik niet zomaar beweer dat die basiswoorden juist zijn.

Hermogenes: Ga door, ik zal zo goed als ik kan met u meedenken.

Sokrates: Ik neem aan dat ge het met me eens zijt dat ieder woord maar op een manier juist kan zijn, ongeacht of het een oorspronkelijk of een nieuw woord is. Dit geldt dus voor alle woorden.

Hermogenes: Zeker.

Sokrates: Van de woorden die we tot dusver hebben besproken, bleek dat ze juist waren voor zover ze de essentie van ieder ding uitdrukten.

- e *Hermogenes:* Ja, natuurlijk.

Sokrates: En dit principe moet natuurlijk even goed gelden voor de oorspronkelijke als voor de latere woorden, willen het tenminste woorden zijn in de ware zin des woords.

Hermogenes: Zeker.

- 423 a *Sokrates:* Maar de later ontstane woorden zijn hierbij afhankelijk van de oorspronkelijke.

Hermogenes: Blijkbaar wel, ja.

Sokrates: Goed. Waarop berust bij de oorspronkelijke woorden, die niet meer op andere steunen, het vermogen om de essentie zo goed mogelijk weer te geven, waardoor het woorden zijn in de ware zin des woords? Geef me hierop eens antwoord. Als wij geen stem of tong hadden en we elkaar iets wilden duidelijk maken, zouden we dan niet, net als mensen die niet kunnen spreken, proberen gebaren te maken met de handen, met het hoofd of met de rest van het lichaam?

- b *Hermogenes:* Ik zou geen andere manier weten, Sokrates.

Sokrates: Ik bedoel, als we willen duidelijk maken wat hoog en licht is, zouden we met de hand naar de hemel wijzen om de aard van het voorwerp weer te geven. Maar betref het laag gelegen en zware voorwerpen, dan zouden we naar de grond wijzen. Als we een dravend paard of een ander dier willen aanduiden, begrijpen we wel dat we onze lichamen en houdingen zo veel mogelijk daarop moeten laten lijken.

Hermogenes: Zo te horen is er geen andere manier.

- c *Sokrates:* Dat is, denk ik, de manier waarop zo iets geuit zou worden: door een lichamelijke nabootsing van datgene wat uitgedrukt moet worden.

Hermogenes: Ja.

Sokrates: Wanneer wij iets tot uitdrukking willen brengen met de stem, de tong of de mond, is die uitdrukking toch niets anders dan de weergave van wat wij willen uitdrukken?

Hermogenes: Dat kan niet anders.

- d *Sokrates:* Een naam is dus blijkbaar een weergave met de stem van wat weergegeven wordt, en wie daarvoor zijn stem gebruikt, benoemt wat hij weergeeft.
Hermogenes: Dat lijkt mij juist.
Sokrates: Maar pas op, ik denk dat wij er nog niet zijn, beste vriend.
Hermogenes: Hoezo?
Sokrates: Wij kunnen er dan ook niet meer onder uit om toe te geven dat mensen die schapen, hanen en andere dieren nadoen, benoemen wat zij nadoen.
Hermogenes: Dat is zo.
- e *Sokrates:* Denkt ge dat dat juist is?
Hermogenes: Nee, dat niet. Maar wat voor soort weergave is een naam dan?
Sokrates: In de eerste plaats geven wij volgens mij dingen niet weer met behulp van muziek, hoewel muzikale weergave ook met de stem kan plaatsvinden. Verder denk ik dat wij ook niet benoemen door na te doen wat de muziek weergeeft. Wat ik bedoel is dit: alle dingen hebben klank en vorm, en vele ook kleur.
Hermogenes: Zeker.
- 424 a *Sokrates:* De kunst van het naamgeven blijkt niet te bestaan uit het weergeven van die kwaliteiten. Dat doen immers de muziek en de tekenkunst. Of niet soms?
Hermogenes: Ja.
Sokrates: En wat denkt ge van het volgende? Heeft ieder ding niet een essentie, net zoals het een kleur heeft en andere kwaliteiten die wij zojuist noemden? Ja, hebben kleur en klank zelf niet een specifieke essentie, net als alle andere dingen waarvan gezegd mag worden dat zij bestaan?
Hermogenes: Ik denk het wel.
- b *Sokrates:* Als iemand nu met letters en lettergrepen die specifieke essentie zou kunnen weergeven, kan hij precies duidelijk maken wat ieder ding is. Of niet?
Hermogenes: Zeker.
Sokrates: En hoe zoudt ge iemand die dat kan, willen noemen, als ge bedenkt dat we het daarnet over de musicus en tekenaar hadden? Hoe heet zo iemand?
Hermogenes: Dat moet, denk ik, de naamgever zijn, Sokrates, waar wij al steeds naar zoeken.
- c *Sokrates:* Als dat waar is, moet er nu gekeken worden naar de woorden waar ge meer van wilde weten: 'rhoë', stroom, 'ienai', gaan, en 'schesis', tegenhouden, om te zien of de naamgever de essentie ervan met letters en lettergrepen heeft samengevat, waardoor de essentie van het woord tot haar recht komt. Zo is het toch?
Hermogenes: Zeker.
Sokrates: Laten wij nu eens kijken of dat de enige oorspronkelijke namen zijn of dat er nog meer zijn.
Hermogenes: Volgens mij zijn er meer.
- d *Sokrates:* Waarschijnlijk wel. Op wat voor manier maakt degene die iets wil uitdrukken zijn indeling? Hoe begint hij? Aangezien de specifieke weergave van de essentie aan de hand van letters en lettergrepen gebeurt, is het het beste eerst de letters apart te bekijken. Precies zoals mensen die zich met versmaten willen gaan bezighouden, eerst de invloed van de letters bestuderen, dan die van de lettergrepen
- e en pas daarna beginnen te kijken naar de verschillende versmaten, nietwaar?
Hermogenes: Ja.
Sokrates: Dan moeten we om te beginnen onderscheid maken tussen klinkers en medeklinkers, zoals dat heet in vaktaal. Vervolgens moeten we de medeklinkers onderverdelen in stemloos en stemhebbend, en ook de klinkers moeten worden

- 425 a geclassificeerd. Als we de letters goed hebben geanalyseerd, moeten we elke soort een passende naam geven, en wat uit letters is samengesteld, moet worden onderzocht om te kijken of zo'n indeling ook in dat geval mogelijk is. Pas als we een volledig inzicht op dit gebied hebben, kunnen we ieder woord op de juiste manier
- b toepassen, of je nu een letter in een bepaalde betekenis gebruikt of een heleboel letters combineert. Zo gebruiken ook schilders de ene keer purper om een goed gelijkend schilderij te maken, en een andere keer weer een andere kleur of een mengsel van allerlei kleuren, bijvoorbeeld om een portret te maken of zo. Ze kijken gewoon wat voor kleur nodig is voor het schilderij. Op die manier gaan wij nu letters gebruiken om dingen te benoemen, de ene keer een letter voor een ding, als dat goed lijkt, de andere keer weer een heel aantal, zodat we lettergrepen krijgen. Die lettergrepen combineren we weer tot naamwoorden en werkwoorden, en met naamwoorden en werkwoorden gaan we een fantastisch geheel opbouwen! Want wat
- c het schilderij is voor de schilderkunst, is de redevoering voor de woordkunst of de redenaarskunst of hoe je het ook wilt noemen. Maar wacht even, dat kunnen we helemaal niet doen, want onze voorouders hebben de taal al geschapen! Wij moeten dus, willen we dit onderwerp in zijn geheel wetenschappelijk bestuderen, erachter zien te komen of de woorden van vroeger en van latere datum op natuurlijke wijze tot stand zijn gekomen. Anders zijn het zinloze letterreeksen, Hermogenes, die nergens toe leiden.
- Hermogenes:* Dat zal wel, Sokrates, wie weet!
- d *Sokrates:* Nou, denkt gij dat ge dit onderzoek aankunt? Ik in ieder geval niet.
- Hermogenes:* Ik ook niet, op geen stukken na.
- Sokrates:* Zullen we er dan maar mee ophouden of gaan we door, zo goed en zo kwaad als het gaat? Zullen we het toch proberen, al komen we nog zo weinig te weten? We vertrouwden de goden daarstraks al toe dat we niets van hen afweten en maar afgaan op de voorstelling die de mensen van hen hebben. Nu beginnen we met de vaststelling dat ieder die dit onderzoek wil verrichten, of wij het nu zijn of
- e anderen, het zo zal moeten aanpakken en dat het onze plicht is deze studie ter hand te nemen, naar beste vermogen wel te verstaan. Zo is het toch, of niet?
- 426 a *Hermogenes:* Ik ben het er volledig mee eens.
- Sokrates:* Het is toch wel vreemd, Hermogenes, dat men dingen duidelijk maakt door ze uit te drukken in letters en lettergrepen. En toch moet het zo, want we hebben niets beters om op terug te vallen bij het benaderen van de oorspronkelijke woorden, tenzij ge wilt dat wij, net als een toneelschrijver die in het nauw zit, onze
- b toevlucht nemen tot een 'deus ex machina' en ons er vanaf maken door te zeggen dat de goden de oorspronkelijke namen gaven en dat ze daarom goed zijn. Is dat ons sterkste argument? Of het argument moet zijn dat we ze van vreemde volkeren hebben overgenomen die ouder zijn dan ons volk, of dat ze zo oud zijn dat we ze niet kunnen onderzoeken, net zomin als dat kan met die vreemde woorden. Nee, dat zijn allemaal heel fraaie uitvluchten voor iemand die geen zin heeft zich uit te spreken over de juistheid van de oorspronkelijke namen. Want wie hoegenaamd geen weet heeft van de juiste vorm van de oorspronkelijke woorden, kan ook niets weten van de daarvan afgeleide woorden. De betekenis daarvan moet hij immers aan
- c de voorafgaande woorden ontleen, maar daar weet hij dan niets van. Dus als iemand zichzelf een etymoloog noemt, dan zal hij eerst de oorspronkelijke woorden duidelijk moeten kunnen verklaren, anders is het zeker dat hij over de afgeleide

woorden alleen maar onzin zal verkopen. Denkt ge ook niet? Of denkt gij daar anders over?

Hermogenes: Nee, Sokrates, beslist niet.

- d *Sokrates*: Ik denk eigenlijk dat mijn denkbeelden over de oorspronkelijke woorden nogal gewaagd en belachelijk zijn. Ik zal ze meedelen als ge wilt. Maar als gij misschien iets beters weet, zeg het mij dan.

Hermogenes: Dat zal ik doen. Laat maar horen.

- e *Sokrates*: Ten eerste is volgens mij de 'r' typisch een letter voor alle beweging (Gr.: *kinesis*). We hebben het er overigens nog niet over gehad waar dat woord vandaan komt. Daar moet wel het woord voortgang (Gr.: *iesis*) in zitten; vroeger sprak men het immers niet met een 'e' uit, maar met een 'e'. 'kinesis', beweging, komt van 'kiein', een vreemd woord dat 'gaan' (Gr.: *ienai*) betekent. Als we het oude woord daarvoor in onze taal zouden kunnen vinden, zou het 'iesis' moeten luiden. Maar nu is de 'e' veranderd in 'e' en er is een 'n' bijgekomen naar het voorbeeld van het vreemde woord 'kiein' en dus hebben we het over 'kinein'; maar eigenlijk zou het 'kieinesis' moeten zijn of 'eisis'. 'stasis', rust, wil uitdrukking geven aan de ontkenning van beweging, maar het is wat te mooi gemaakt, dat woord 'stasis'.

- 427 a Zoals ik al zei, vond de naamgever de letter 'r' een uitstekend instrument voor beweging, een nabootsing van beweging. Hij gebruikt die letter dan ook vaak daarvoor. Ten eerste verklankt hij met die letter snelle beweging in de woorden stroom (Gr.: *rhein*) en stroming (Gr.: *rhoe*), en dat doet hij ook in het woord huivering (Gr.: *tromos*), in draven (Gr.: *trechein*) en in woorden als treffen (Gr.: *kronein*), verbrijzelen (Gr.: *thranein*), breken (Gr.: *ereikein*), vermorzelen (Gr.: *thruptein*), vergruizen (Gr.: *kermatizein*) en dwarrelen (Gr.: *rumbein*). Al die woorden maakt hij heel beeldend door de 'r'. Want hij zag waarschijnlijk dat de tong bij die letter nauwelijks in rust is en heel erg beweegt, en daarom gebruikte hij die letter volgens mij op die manier.

- c De 'i' gebruikte hij daarentegen voor transparante dingen, die overal doorheen kunnen gaan. Zo bootste hij gaan (Gr.: *ienai*) en voortsnelen (Gr.: *hiesthai*) na met behulp van de 'i'. Met de letters 'f', 'ps', 's' en 'z', die met veel lucht moeten worden uitgesproken, verbeeldde hij weer andere woorden, zoals 'psuchros', koude, 'zeon', het koken, 'seiesthai', trillen, en 'seismos', schudden. Wanneer hij iets opgeblazens wil weergeven, gebruikt de naamgever steeds van die toepasselijke letters! Bij het uitspreken van de 'd' druk je de tong samen en bij de 't' zet je hem vast. Daarom vindt hij de eerste letter geschikt voor het woord 'desmos', boei, en de tweede voor het woord 'stasis', stilstand. Bij de 'l' maakt de tong eerder een glijdende beweging en daarom gebruikt hij hem in de woorden 'leia', glad, 'olisthanein', glijden, 'liparon', glanzend, 'kollodes', kleverig, enz. Waar de 'g' zich in combinatie met de glijdende beweging doet gelden, heeft hij het glibberige (Gr.: *glischros*), lievige (Gr.: *glukus*) en plakkerige (Gr.: *gloiodes*) nagebootst. Hij heeft gemerkt dat de 'n' binnenin klinkt, en gebruikt hem daarom in de woorden 'endon', binnen, en 'entos', innerlijk, om met deze letter de betekenis aan te duiden. Wat groot is, gaf hij de 'a' mee en wat lang is de 'e', want dat zijn grote letters. De 'o' had hij nodig om aan te duiden wat rond (Gr.: *gongulos*) is, en deze letter neemt in dat woord dan ook een prominente plaats in. Zo maakt de naamgever ook van de andere letters gebruik. Hij geeft ieder ding naam en betekenis met behulp van letters en lettergrepen, en de overige woorden zijn door onderlinge combinatie van woorden en door imitatie ontstaan. Dat versta ik nu onder

428 a

juiste naamgeving, Hermogenes, of het moet zijn dat Kratylos hier nog iets op heeft te zeggen.

- b *Hermogenes:* Over Kratylos gesproken, Sokrates, hij brengt me steeds van mijn stuk, zoals ik in het begin al zei, want hij praat maar over juiste naamgeving, zonder die nader te omschrijven. Op die manier kom ik niet eens te weten of hij per ongeluk of met opzet zo onduidelijk is. Nu Sokrates erbij is, Kratylos, moet ge ons eens zeggen of zijn theorie over woorden bij u in de smaak valt. Of hebt ge een beter alternatief? Als dat zo is, vertel het ons, dan kunt gij iets leren van Sokrates of hij van u.

Kratylos: Maar Hermogenes, dacht ge nu heus dat er enig onderwerp is dat je zomaar even onder de knie kunt krijgen? Zeker niet zoiets lastigs als dit.

- c *Hermogenes:* Dat denk ik niet. Maar Hesiodos heeft een mooi vers gemaakt: 'Leg botje bij botje, dan schiet het wel op'^x. Als ge ons dus een klein beetje op weg kunt helpen, moet ge dat niet weigeren. Dan doet ge Sokrates hier een plezier, wat hij wel heeft verdiend, en mij ook.

Sokrates: Ik kan er zelf ook niet voor instaan, Kratylos, voor wat ik heb gezegd, toen ik de conclusies trok uit het onderzoek dat ik samen met Hermogenes heb uitgevoerd, dus daar hoeft ge het niet voor te laten. Als ge iets beters hebt, vertel het dan. Het zou me echt niet verwonderen als ge een betere theorie had dan de mijne, want ge hebt dit onderwerp zelf bestudeerd en er ook van anderen les in gehad. Als ge een beter alternatief hebt, schrijf me dan in als leerling voor de cursus 'Juiste woordvorming'.

- d *Kratylos:* Ja, Sokrates, ik heb me op dit onderwerp gespecialiseerd en wie weet kunt ge inderdaad iets van me leren, maar toch ben ik bang dat het tegendeel het geval is. Dan zal ik tegen u moeten zeggen wat Achilles in zijn 'smeekbeden' tot Ajax zegt, namelijk:

Ajax, Zeusgeborene, Telamoons zoon, heer uwer manschappen, ieder woord dat ge spreekt, doet mijn ziel zichtbaar goed^y.

Ook gij, Sokrates, verkondigt orakeltaal die mij aanspreekt, of dat nu komt door de inspiratie van Euthyphroon of omdat er al heel lang een Muze in u schuilt.

- 429 a *Sokrates:* Beste Kratylos, ik sta ook zelf sinds lange tijd versteld van mijn wijsheid, maar vertrouwen doe ik het niet. Dus moet ik mijn theorie maar weer eens aan een onderzoek onderwerpen, want jezelf voor de gek houden is het ergste wat er is. Als de bedrieger nooit aflaat en altijd aanwezig is, is hij toch een gevaar? Daarom moeten we steeds weer op onze schreden terugkeren en, om met de dichter te spreken, proberen van voren en van achteren ogen te hebben. Laten we dus ook nu onze conclusies eens bekijken. Het juiste woord, zo beweren we, geeft de essentie van het object weer. Is dit een goede definitie?

Kratylos: Als het aan mij ligt wel, Sokrates.

Sokrates: Worden woorden gevormd om ons in staat te stellen onderricht te geven?

Kratylos: Ja zeker.

- b *Sokrates:* En is dat een vak dat zijn specialisten kent?

Kratylos: Ja zeker.

Sokrates: Wie zijn dat?

Kratylos: Degenen die ge in het begin al noemde, de naamgevers.

Sokrates: Zullen wij zeggen dat die vaardigheid de mensen ingeboren is, net als de andere talenten? Of niet soms? Wat ik bedoel is: er zijn toch goede en minder goede schilders?

- Kratylos*: Zeker.
- Sokrates*: De goede maken mooi werk, in dit geval schilderijen, en de andere matig
c werk. En voor architecten geldt hetzelfde; er zijn er die mooie en die minder mooie huizen bouwen.
- Kratylos*: Ja.
- Sokrates*: De ene naamgever levert dus ook beter werk dan de andere.
- Kratylos*: Hier gaat het volgens mij niet langer op.
- Sokrates*: Ge vindt dus niet dat sommige namen beter zijn dan andere?
- Kratylos*: Zeker niet.
- Sokrates*: Volgens u is de ene naam niet beter dan de andere?
- Kratylos*: Zeker niet.
- d *Sokrates*: Alle namen zijn dus goed?
- Kratylos*: Ja, voor zover het namen zijn.
- Sokrates*: Hoe zit het dan met de naam van onze vriend Hermogenes, waar we het al eerder over hadden? Als hij niet van het geslacht van Hermes is, moeten wij dan
e zeggen dat het zijn naam niet is, en als hij toch zo genoemd wordt, draagt hij deze dan ten onrechte?
- Kratylos*: Ik denk dat het zijn naam niet is, Sokrates, maar dat het maar zo lijkt en dat het in werkelijkheid de naam van een ander is die wel de afkomst heeft die de naam aangeeft.
- Sokrates*: Spreekt iemand die hem die naam geeft, dan eigenlijk geen onwaarheid? Je kunt immers niet eens zeggen dat hij Hermogenes is, als hij dat niet is.
- Kratylos*: Wat bedoelt ge daarmee?
- Sokrates*: Wilt ge werkelijk zeggen dat het in wezen niet mogelijk is onwaarheid te
430 a spreken? Er zijn er anders genoeg die dat doen, Kratylos, vroeger en nu.
- Kratylos*: Maar Sokrates, hoe kan iemand die zegt wat hij zegt, dat zeggen als het er niet is? En dat is onwaarheid spreken, zeggen wat er niet is.
- Sokrates*: M'n vriend, uw redenering is te ingewikkeld voor iemand van mijn leeftijd. Vertel mij liever eens of ge denkt dat het mogelijk is te liegen zonder onwaarheid te spreken?
- Kratylos*: Dat kan niet.
- Sokrates*: Ook niet bij het uitspreken of toespreken? Als iemand u bijvoorbeeld in
b het buitenland ontmoet, u de hand schudt en zegt: 'Welkom, gast uit Athene, Hermogenes, zoon van Smikrioon', - zou hij die woorden dan zeggen, spreken, uitspreken of richten tot Hermogenes en niet tot u of heeft hij het tegen niemand?
- Kratylos*: Volgens mij stoot hij dan alleen maar klanken uit, Sokrates.
- Sokrates*: Met dat antwoord neem ik ook genoegen, want mijn volgende vraag is dan: Zijn de klanken die hij uitspreekt, geheel of gedeeltelijk waar of onwaar? Het antwoord daarop zou al volstaan.
- Kratylos*: Ik zou zeggen dat die man alleen maar geluid produceerde en doelloze bewegingen maakte, alsof hij op een koperen ketel sloeg.
- Sokrates*: Laten we eens kijken, Kratylos, of we op de een of andere manier tot
c elkaar kunnen komen. Ge zijt het toch met mij eens dat de naam iets anders is dan het ding dat benoemd wordt?
- Kratylos*: Ja.
- Sokrates*: Ge zijt het er dus mee eens dat de naam een weergave is van het ding?
- Kratylos*: Zeer zeker.
- Sokrates*: En schilderijen zijn een ander soort weergave van de dingen?

- Kratylos:* Ja.
- Sokrates:* Toch nog dit - want misschien begrijp ik niet goed wat ge zegt en hebt ge alle gelijk aan uw kant - kunnen schilderijen en namen de dingen die ze voorstellen, weergeven of niet?
- d *Kratylos:* Jawel.
- Sokrates:* Overweeg dit dan eens: geeft een afbeelding van een man een man weer en die van een vrouw een vrouw, enzovoort?
- Kratylos:* Zeer zeker.
- Sokrates:* En kan het ook zijn, dat een afbeelding van een man een vrouw weergeeft of omgekeerd?
- e *Kratylos:* Ook dat is mogelijk.
- Sokrates:* Maar is dat dan nog steeds een juiste weergave?
- Kratylos:* Nee.
- Sokrates:* Want een weergave moet passen bij wat weergegeven wordt, en erop lijken, denk ik.
- Kratylos:* Dat denk ik ook.
- 431 a *Sokrates:* Op gevaar af dat we ruzie met elkaar krijgen, al zijn we vrienden, wil ik u vragen mijn standpunt aan te horen. Passende weergaven zijn volgens mij de juiste, mijn beste, zowel bij schilderijen als bij namen, alleen bij namen vind ik ze bovendien ook nog waar. En in het andere geval, wanneer de weergaven niet passen, noem ik ze onjuist en bij namen ook nog onwaar.
- Kratylos:* Toch kan een schildering wel een juiste weergave zijn, hoewel zij niet gelijkt, Sokrates, maar bij namen kan dat niet, want die moeten altijd exact zijn.
- Sokrates:* Wat bedoelt ge? Wat is het verschil? Kan ik op een man toestappen en zeggen: 'Dit is een afbeelding van u' en hem dan iets laten zien, om het even of het op hem lijkt of op een vrouw? En met laten zien bedoel ik dat ik het hem voor zijn ogen houd.
- b *Kratylos:* Ja zeker.
- Sokrates:* Meent ge dat echt? Kan ik dan ook naar hem toegaan en zeggen: 'Dit is uw naam'? Een naam is toch een weergave van de werkelijkheid, net als een schildering? Ik bedoel dit: ik kan toch wel tegen hem zeggen: 'Dit is uw naam', die naam uitspreken en hem 'man' noemen naar zijn eigen evenbeeld of 'vrouw' naar het evenbeeld van het vrouwelijke deel in de mens? Zijn beide gevallen volgens u mogelijk? Ze komen toch beide voor?
- c *Kratylos:* Ik stem graag met u in, Sokrates, dat is zo.
- Sokrates:* Daar doet ge goed aan, mijn beste, als het waar is. Nu hoeven we daar niet verder over te redetwisten. Als er dus op een dergelijke manier namen worden gegeven, noemen we ze waar in het ene geval en onwaar in het andere geval. Als dit
- d zo is en het dus mogelijk is onjuiste namen te geven en niet aan alles de naam te geven die erbij past, zouden we met woorden hetzelfde kunnen doen. En als dit met werkwoorden en naamwoorden mogelijk is, is het ook mogelijk met zinnen, want die zijn daaruit opgebouwd. Wat vindt ge daarvan, Kratylos?
- Kratylos:* Zo is het. Ge hebt het heel goed gezegd.
- Sokrates:* Als we nu eens de oorspronkelijke woorden vergelijken met schetsen, dan is het mogelijk daarin, net als in schilderijen, alle kleuren en vormen precies weer te geven, of sommige weg te laten, andere toe te voegen of hun aantal of afmeting te
- e vergroten. Is dat niet zo?
- Kratylos:* Dat is zo.

Sokrates: Wie alles weergeeft, maakt goede schetsen en wie iets toevoegt of weglaat, maakt ook wel schetsen, maar dan slechte.

Kratylos: Ja.

432 a *Sokrates:* Hoe zit het dan met degene die door middel van letters en lettergrepen de essentie van de dingen weergeeft? Geldt dan niet hetzelfde principe? Als hij er alles in legt wat erin hoort, is het een goede weergave, een goed woord dus. Als hij hier en daar een kleinigheid weglaat of toevoegt, wordt het wel een weergave van iets, maar geen goede. Daarom zullen sommige woorden goed gevormd zijn, andere slecht.

Kratylos: Misschien.

Sokrates: Zal de een misschien een goed schepper van woorden zijn en de ander een slechte?

Kratylos: Ja.

Sokrates: Zo iemand heette toch een naamgever?

Kratylos: Ja.

b *Sokrates:* He, misschien zullen er wel, net als bij de andere kunsten, goede en slechte naamgevers zijn, als we tenminste onze conclusies trekken uit het voorafgaande.

c *Kratylos:* Dat is waar. Maar ziet ge, Sokrates, wanneer we volgens de regels van de grammatica met de a, de b en de rest van de letters de woorden vormen, dan kun je, als we iets weglaten, toevoegen of veranderen, niet zeggen dat wij het woord geschreven hebben en dat het fout is. Nee, dan hebben we het helemaal niet geschreven, want zodra er een van die dingen mee gebeurt, is het een ander woord geworden.

Sokrates: Misschien bekijken wij de kwestie niet op de juiste manier, Kratylos.

Kratylos: Waarom niet?

d *Sokrates:* Wat gij zegt, geldt wellicht voor alles wat niet zonder een getalswaarde kan bestaan. Neem bijvoorbeeld het getal tien of elk ander getal: als je daar iets van aftrekt of bij optelt, ontstaat onmiddellijk een ander getal. Maar dit gaat niet op voor woorden die de essentie van een ding of het beeld als geheel weergeven. Hier geldt integendeel dat het geheel niet precies alle details hoeft weer te geven van wat het uitbeeldt, want anders is het geen afbeelding meer. Ga maar na of ik gelijk heb. Stel dat zowel Kratylos als een beeld van Kratylos zou bestaan. Als de een of andere god dat beeld niet alleen maakte met uw kleur en vorm zoals schilders dat doen, maar ook van binnen alles kon maken zoals dat bij u is, het dezelfde zachtheid en warmte zou geven, er beweging en leven en intelligentie in zou brengen, kortom alles wat gij hebt net zo naast u zou zetten, zou er dan sprake zijn van Kratylos en een beeld van Kratylos of van twee Kratylussen?

e *Kratylos:* Ik denk van twee Kratylussen, Sokrates.

433 a *Sokrates:* Ziet ge nu, m'n vriend, dat er gezocht moet worden naar een ander soort juistheid van weergave en ook van benoemen, waar we het nu immers over hebben, en dat wij niet moeten volhouden dat het niet om een weergave gaat als er iets aan ontbreekt of aan toegevoegd is? Hebt ge niet gemerkt dat afbeeldingen lang niet dezelfde eigenschappen hebben als het origineel waar zij een weergave van zijn?

Kratylos: Ja.

Sokrates: Het effect van de namen op de dingen waar zij de naam van zijn, zou op z'n minst potsierlijk zijn, Kratylos, als alles als twee druppels water op zijn naam zou

lijken. Alles zou dan immers dubbel bestaan en geen mens zou kunnen zeggen wat het echte ding is en wat de naam.

Kratylos: Ge hebt gelijk.

- Sokrates*: Heb de moed, m'n edele vriend, om toe te geven dat namen soms goed en soms verkeerd worden gegeven. Verlang niet dat alle letters erin zitten om precies hetzelfde te zijn als het ding waar het de naam van is, en zie ook een letter die er niet bij hoort, door de vingers. Als het met een letter kan, kan het ook met de benaming in een zin, en als het voor een benaming geldt, geldt het ook voor een zinsnede die het ding in kwestie niet geheel dekt. En erken dat een ding goed wordt verwoord, zolang de essentie van het ding maar bewaard blijft. Weet ge nog wel, net zoals met de namen van de letters van het alfabet, waar Hermogenes en ik het zojuist over hadden.

Kratylos: Dat herinner ik me.

- Sokrates*: Goed, laten we dan verder gaan. Ook al zijn niet alle letters juist, zolang de essentie bewaard blijft, zal het ding toch benoemd worden. Goed benoemd, als alle letters kloppen, minder goed, als er maar een paar kloppen. Dat moesten we maar vaststellen, m'n beste, anders krijgen wij moeilijkheden, net als mensen die 's avonds laat in Aigina op straat rondlopen; het zal dan blijken dat wij voor de waarheid zelf te laat zijn. Als ge dat niet wilt, moet ge een andere manier vinden om de juiste naam te geven en er niet langer mee instemmen dat een naam de uitdrukking van een ding is aan de hand van lettergrepen en letters. En als ge er twee meningen tegelijk op nahoudt, blijft ge uzelf tegenspreken.

- Kratylos*: Nee, Sokrates, uw redenering klinkt me redelijk en overtuigend in de oren.

Sokrates: Nu we het hierover eens zijn, kunnen we verder gaan. Zijn we ervan overtuigd dat woorden alleen deugen als ze bestaan uit de geschikte letters?

Kratylos: Ja.

Sokrates: 'Geschikt' wil zeggen dat ze gelijkenis moeten vertonen met de objecten.

Kratylos: Zeker.

- Sokrates*: Op die manier krijg je dus woorden die deugen. Maar als ze niet deugen, zal een groot deel ervan misschien wel bestaan uit geschikte en goedgeijkende letters, want anders kun je je er helemaal niets bij voorstellen. Maar er zal er ook een tussen zitten die niet geschikt is, waardoor het woord ondeugdelijk is en slecht afgewerkt. Is het zo of niet?

Kratylos: Daarover valt niet eens te discussiëren, Sokrates. Maar het idee dat er woorden bestaan die niet deugen, spreekt me niet erg aan.

Sokrates: Spreekt het u wel aan dat een woord de weergave is van een object?

- 434 a *Kratylos*: Dat wel.

Sokrates: En vindt ge het juist dat er basiswoorden bestaan en woorden die daaruit zijn samengesteld?

Kratylos: Zeker.

- Sokrates*: Maar als die basiswoorden iets moeten weergeven, kent ge dan een betere manier om dat te bereiken dan ze zoveel mogelijk te laten lijken op datgene wat weergegeven moet worden? Of spreekt de manier van Hermogenes en velen met hem u meer aan? Zij beweren dat woorden afgesproken werk zijn en worden begrepen, omdat degenen die de afspraken hebben gemaakt, de objecten al kenden. Dan is de juiste wijze van naamgeving slechts een kwestie van afspraak en maakt het niet uit of je je houdt aan de afspraken die nu gelden, of alles omdraait, zodat wat nu

- c 'klein' heet straks 'groot' wordt genoemd en wat nu 'groot' heet straks 'klein'. Spreekt dat u aan?
Kratylos: Het maakt alle verschil, Sokrates, of woorden lukraak gevormd worden of op grond van gelijkenis.
Sokrates: Uitstekend. Als een woord ergens op moet lijken, moeten de letters waaruit de basiswoorden zijn samengesteld, ook ergens op lijken, nietwaar? Ik bedoel dit: als iemand een schilderij maakt - om het voorbeeld van daarstraks aan te halen - en het is goed gelijkend, dan moeten er bij het schilderen toch wel kleuren zijn gebruikt die overeenkomen met het origineel?
Kratylos: Inderdaad.
Sokrates: Evenzo kunnen woorden alleen maar ergens op lijken als de basismaterialen waaruit ze zijn samengesteld, lijken op de dingen die door de
- d woorden worden weergegeven. Die basiselementen zijn de letters, nietwaar?
Kratylos: Ja.
Sokrates: Dan komt ge op hetzelfde thema terecht als Hermogenes daarnet. Vertel eens, hadden we het goed toen we zeiden dat de 'r' snelheid, beweging en rechtlijnigheid (Gr.: *sklerotes*) aanduidt, of niet?
Kratylos: Volgens mij wel.
Sokrates: Stelt de 'l' het gladde, slappe of wat dies meer zij voor?
Kratylos: Ja.
Sokrates: Weet ge dat wij wel 'sklerotes', rechtlijnigheid, zeggen, maar de mensen in Eretria 'skleroter'?'
Kratylos: Ja zeker.
- e *Sokrates*: Lijken de 'r' en de 's' nu beide op een en hetzelfde, zodat het einde op 'r' voor hen hetzelfde betekent als dat op 's' voor ons? Of heeft een van die twee versies geen betekenis?
Kratylos: Ze hebben beide betekenis.
Sokrates: Althans voor zover de 'r' en de 's' op elkaar lijken, nietwaar?
Kratylos: Inderdaad, ja.
Sokrates: Lijken ze volledig op elkaar?
- 435 a *Kratylos*: Ze zijn in ieder geval even geschikt om snelheid weer te geven.
Sokrates: En de 'l' dan, drukt die niet het tegenovergestelde uit van de rechtlijnigheid in het woord 'sklerotes'?'
Kratylos: Misschien is die daar niet op z'n plaats, Sokrates. Maar daarnet, in uw gesprek met Hermogenes, voegde u ook letters toe of haalde ze weg al naar behoefte, en dat leek mij juist. Zo zouden wij nu misschien een 'r' in plaats van een 'l' moeten uitspreken.
- b *Sokrates*: Heel goed. Maar toch, als ik 'skleron' zeg, op de manier waarop men het nu uitspreekt, dan begrijpen wij elkaar toch. Gij weet dan toch waarover ik het heb?
Kratylos: Ja, uit gewoonte weet ik dat, mijn beste.
Sokrates: Verstaat gij onder gewoonte iets anders dan een afspraak? Bedoelt ge daar niet mee dat ik een bedoeling heb met wat ik zeg en dat gij begrijpt wat ik bedoel? Is het dat?
[435a] *Kratylos*: Ja.
- c *Sokrates*: Als gij de klanken begrijpt die ik uitspreek, dan maak ik u iets duidelijk.
Kratylos: Ja.
Sokrates: Maar ik zeg iets anders dan ik bedoel, als de 'l', zoals gij zegt, geen uitdrukking geeft aan rechtlijnigheid (Gr.: *sklerotes*). Als dat echter wel zo is, dan

- d hebt ge waarschijnlijk een afspraak met uzelf gemaakt en daarop berust de juiste betekenis van het woord. Want zowel passende als niet-passende letters kunnen een betekenis duidelijk maken dank zij gewoonte en afspraak. Zelfs al is een gewoonte heel iets anders dan een afspraak, dan toch kunnen we niet zeggen dat we dingen begrijpen door de overeenkomst in klank: nee, dat is door gewoonte. Want dat blijkt het geval te zijn, of de letters nu in klank met de betekenis overeenkomen of niet. Aangezien we het hierover eens zijn, Kratylos - want ik ga er maar van uit dat uw zwijgen betekent dat ge het ermee eens bent - dan moet zowel afspraak als gewoonte bijdragen aan het overbrengen van de bedoeling van wat we zeggen. Neem
- e bijvoorbeeld de getallen, mijn beste, hoe denkt ge gelijkkluidende namen voor alle getallen te kunnen krijgen, zonder over de juiste namen een afspraak te maken? Zelf zie ik liever zoveel mogelijk overeenkomst tussen namen en de dingen waar ze voor staan. Maar het is waar, zoals Hermogenes zei, dat het niet erg aantrekkelijk is om zover te zoeken naar die overeenkomst en dat we onze toevlucht wel moeten nemen tot zoiets gewoons als een afspraak bij het vaststellen van de juistheid van namen. Toch spreken we misschien wel de beste taal, als alle woorden, of zoveel mogelijk woorden, klinken naar hun betekenis, of althans in klank daarmee overeenkomen. En
- 436 a misschien is ons taalgebruik wel het slechtst, als dat helemaal niet het geval is. Na dit alles moet ge nog hierop antwoord geven: welke macht hebben woorden en watvoor uitwerking hebben ze?
- Kratylos:* We kunnen ermee onderwijzen, Sokrates. Dat is heel eenvoudig: wie de woorden kent, kent de dingen.
- Sokrates:* Misschien hebt ge wel gelijk, Kratylos, als ge zegt dat wie de essentie van de naam kent - wat tevens de essentie van het daarbij behorende voorwerp is - ook dat voorwerp kent. De naam en het benoemde komen immers overeen, en zo zijn in het kennen de bij elkaar horende naam en vorm een. Het is waarschijnlijk om deze reden dat gij zegt dat wie de namen kent, ook de dingen kent.
- Kratylos:* Volkomen juist.
- Sokrates:* Laten we nu eens kijken op wat voor manier woorden ons iets over de werkelijkheid kunnen leren. Is het zoals gij zegt, of is er nog een ander middel, al is dat minder goed? Of is er helemaal geen ander middel? Wat denkt ge?
- Kratylos:* Ik denk dat er helemaal geen ander middel is: taal is het enige en het beste.
- Sokrates:* Denkt ge dat dit ook een middel is om de essentie te ontdekken en dat iemand die de namen heeft ontdekt, ook heeft gevonden waar ze voor staan? Of
- c komt er bij onderzoeken en ontdekken nog iets anders kijken? Is taal soms alleen geschikt, als je iets van een ander leert?
- Kratylos:* Het is mijn vaste overtuiging dat ook onderzoek en ontdekking tot stand komen met behulp van taal.
- Sokrates:* Dat staat te bezien, Kratylos. Als men bij zijn onderzoek van de dingen de namen als richtsnoer neemt en kijkt wat ze willen uitdrukken, begrijpt ge toch dat men groot gevaar loopt te worden misleid.
- d *Kratylos:* Waarom?
- Sokrates:* Het is duidelijk dat de eerste naamgever de dingen benoemde naar wat hij als hun essentie waarnam. Dat zeiden we al, nietwaar?
- Kratylos:* Ja.
- Sokrates:* Als zijn zienswijze nu eens niet juist was en hij baseerde er toch de namen op, wat denkt ge dan dat ons die hem volgen, zal overkomen? Dan zit het er toch in
- e dat we worden misleid?

- Kratylos*: Maar dat gebeurt vast niet, Sokrates, want de naamgever moet noodzakelijkerwijs kennis van zaken hebben, anders - en dat zeg ik al de hele tijd - zouden het geen namen zijn. Dit moet voor u een doorslaggevend bewijs zijn dat de naamgever niet naast de waarheid zit: anders waren de namen nooit zo met elkaar in overeenstemming. Of hebt ge zelf niet de opmerking gemaakt dat alle namen volgens dezelfde methode en met hetzelfde doel tot stand kwamen?
- 437 a *Sokrates*: Maar dat, beste Kratylos, is geen goed argument. Want als de naamgever in het begin een fout maakte en vervolgens de andere namen in deze richting vervormde en dwong in overeenstemming te zijn met deze fout, is er niets vreemds aan de hand. Vergelijk maar hoe bij meetkundige constructies soms een kleine en onopvallende beginfout wordt begaan en de vele figuren die daarin worden geconstrueerd, onderling toch kloppen. Daarom moet iedereen die ergens aan begint, veel aandacht en zorg besteden aan het juiste uitgangspunt. Als hier voldoende op wordt gelet, vloeit de rest eruit voort. Overigens, het zou me verbazen als namen werkelijk zo'n samenhang vertonen. Laten we onze eerste discussie nog eens bezien. Aangezien ieder ding in beweging is en stroomt, zijn namen een weerspiegeling van het wezen van de dingen. Ge denkt toch ook dat ze dat weergeven?
- b *Kratylos*: Zeer zeker, en of ze dat doen.
- c *Sokrates*: Laten we eerst dat woord 'episteme', kennis, weer bekijken en zien hoe dubbelzinnig het is. Het schijnt eerder te betekenen dat het onze ziel bij (Gr.: *epi*) de dingen laat stilstaan (Gr.: (*h*)*istesis*) dan dat de ziel door hen wordt meegesleept. Het is ook juister het begin van het woord uit te spreken zoals we nu doen, dan er een 'e' in te zetten, zodat het woord 'epeisteme' ontstaat. Het zou beter zijn die 'e' in een 'i' te veranderen. Neem verder 'bebaion', stevig, dat een nabootsing is van vastheid en stilstand en niet van beweging. Voorts betekent 'historia', wetenschappelijk onderzoek, hetzelfde, dunkt me: het stopt de stroom (Gr.: *histesi ton rhoun*). En 'piston', trouw, betekent in ieder geval 'histan', stilstand. Verder toont 'mneme', herinnering, wel iedereen dat er rust (Gr.: *mone*) in de ziel is en geen beweging. Je kunt zo ook de woorden 'hamartia', vergissing, en 'xumphora', pech, aan een onderzoek onderwerpen en dan blijkt hetzelfde als bij 'episteme', kennis, en andere woorden met een gunstige strekking. Ook is de afleiding van 'amathia', onwetendheid, en 'akolasia', onbeheerstheid, vrijwel dezelfde. 'amathia', onwetendheid, is de weg van hem die met God (Gr.: *hama theooi*) gaat, en 'akolasia', onbeheerstheid, is duidelijk het achterna lopen (Gr.: *akolouthia*) van de dingen. Zo gaan woorden met een betekenis die in onze ogen erg negatief is, wel erg sterk lijken op woorden met een heel positieve betekenis! En zo zijn er nog wel wat voorbeelden te vinden, als je de moeite ervoor neemt, denk ik. Hieruit valt af te leiden dat degene die de woorden heeft gemaakt, niet de bedoeling had het gaan of het bewegen der dingen weer te geven, maar juist het blijvende karakter.
- 438 a *Kratylos*: Maar de meeste betekenissen wijzen juist de andere richting uit.
- b *Sokrates*: En wat dan nog, Kratylos? Tellen we woorden als waren het stemmen bij de verkiezingen? Bepaalt de betekenis van de meerderheid van woorden de waarheid?
- c *Kratylos*: Nee, dat is niet redelijk.
- Sokrates*: Reken maar van niet, beste vriend. Dus we zullen dit gezichtspunt maar laten varen en de draad weer opnemen waar we hem zijn kwijtgeraakt. Ge weet nog wel dat ge er daarstraks nog van overtuigd was dat degene die de woorden heeft gemaakt, wist wat hij benoemde. Vindt ge dat nog steeds?

- Kratylos*: Jawel.
- Sokrates*: Dus hij die de basiswoorden heeft gemaakt, wist wat hij benoemde, nietwaar?
- Kratylos*: Ja zeker.
- Sokrates*: Met behulp van welke woorden heeft hij onderricht gehad of zelf iets ontdekt over de dingen, toen er nog geen basiswoorden waren vastgesteld? We zeiden immers dat er geen ander middel is om onderricht te krijgen of zelf iets over de dingen te ontdekken dan door te leren of er zelf achter te komen welke woorden ervoor worden gebruikt.
- d
- Kratylos*: Daar zit wat in, Sokrates.
- Sokrates*: Hoe kan iemand weten wat hij benoemt en zo naamgever worden, als er nog geen woorden zijn en er dus niets te leren valt, ervan uitgaande dat je alleen iets over de dingen kunt leren met behulp van woorden?
- Kratylos*: In dit geval, Sokrates, kom je, denk ik, het dichtst bij de waarheid, als je zegt dat allereerst een bovenmenselijke kracht namen aan de dingen heeft gegeven
- e
- en dat deze daarom ook juist zijn.
- Sokrates*: Dan is de naamgever, of hij nu een kracht is of een god, geen naamgever meer. Of deugen onze conclusies van daarnet soms niet?
- Kratylos*: Misschien kunnen woorden maar een van die twee betekenissen hebben.
- Sokrates*: Welke van de twee, stilstand of beweging? We hebben daarnet wel afgesproken dat het aantal niet de doorslag geeft!
- Kratylos*: Dat zou ook niet terecht zijn, Sokrates.
- Sokrates*: Nu er verwarring is onder de namen en zowel de ene als de andere groep zich aandient als de groep van de namen in de ware zin des woords, hoe kunnen we dan een beslissing nemen en waarop moeten we ons oordeel baseren? Toch niet op
- 439 a een derde groep namen? Die is er immers niet. Daarom moeten we naar iets anders zoeken, dat ons kan helpen om zonder gebruik te maken van namen uit te vinden welke van de twee soorten de ware is, zodat de essentie van de dingen ons duidelijk zal worden.
- Kratylos*: Dat lijkt mij ook.
- Sokrates*: Als dat zo is, Kratylos, dan denk ik dat we zonder gebruik te maken van namen dingen kunnen leren.
- b
- Kratylos*: Dat blijkt.
- Sokrates*: Welke andere manier is er nog, denkt ge, om dingen te leren? Geen andere dan de meest voor de hand liggende en directe methode, namelijk de dingen door middel van elkaar te leren kennen als er enige verwantschap is, of anders de dingen door zichzelf te leren kennen. Want wat anders is en er ook anders uitziet, toont zich ook anders.
- Kratylos*: Misschien wel.
- Sokrates*: Mijn hemel, wacht eens even: waren wij het er al niet lang en breed over eens dat goede namen een gelijkenis vertonen met wat ze benoemen, dat wil zeggen: dat ze afbeeldingen zijn van de dingen?
- c
- Kratylos*: Ja.
- Sokrates*: Als het dan zo is dat we de dingen zowel door middel van namen kunnen leren kennen als met behulp van de dingen zelf, dan komt de vraag welke de beste en betrouwbaarste leermethode is. Kunnen we de dingen echt leren kennen aan de hand van de afbeeldingen, waarbij we zien of die goed zijn, om op die manier te leren wat
- d

de werkelijkheid is, of leren we eerst de werkelijkheid over de dingen zelf en blijkt vervolgens of de afbeeldingen ervan goed gemaakt zijn?

Kratylos: Ik denk dat we van de werkelijkheid uit moeten gaan.

Sokrates: Misschien is de vraag voor u en voor mij wel te moeilijk. We mogen al blij zijn dat we beiden vinden dat we niet afhankelijk zijn van namen, maar dat de dingen veel beter op zichzelf geleerd en bestudeerd kunnen worden.

Kratylos: Dat blijkt, Sokrates.

Sokrates: Nu moeten we nog een ding nader bekijken, opdat we ons niet laten misleiden door al die namen die in dezelfde richting wijzen. Want de kans bestaat dat de naamgevers namen gaven in de veronderstelling dat alles voortdurend in beweging is en stroomt - en volgens mij dachten ze dat ook - maar het is mogelijk dat dat in werkelijkheid niet zo is, dat zij zelf draaiden, omdat ze als het ware in een draaikolk waren terechtgekomen, en dat zij ons daarin meeslepen. Daarom moeten wij nu iets bekijken, Kratylos, waarover ik vaak nadenk. Gaan we ervan uit dat er iets bestaat dat op zichzelf schoon of goed is of iets dergelijks, of niet?

Kratylos: Ik denk van wel, Sokrates.

440 a *Sokrates:* Laten we nu begrippen zoals schoonheid op zichzelf bekijken, en niet om te weten te komen of een gezicht of iets anders mooi is, of om uit te vinden of alles steeds verandert. Nee, over schoonheid zelf moeten wij het hebben. Kunnen we dan niet zeggen dat zij altijd is zoals zij is?

Kratylos: Dat kan niet anders.

b *Sokrates:* Kun je van iets dat aan het vergaan is, wel met recht zeggen dat het eerst zus is en later zo, of wordt het op het moment zelf dat wij spreken al onvermijdelijk iets anders, zodat het verdwijnt en niet meer is wat het is?

Kratylos: Dat moet wel haast.

c *Sokrates:* Hoe kan nu iets dat nooit hetzelfde is, de werkelijkheid zijn? Als het namelijk hetzelfde blijft, verandert het op dat moment natuurlijk niet. Als het altijd hetzelfde is en blijft, hoe kan het dan veranderen of bewegen? Dan moet het toch zijn eigen grondpatroon loslaten?

Kratylos: Dat kan inderdaad niet.

Sokrates: Nee, en het zou ook door niemand herkend kunnen worden. Op het moment dat de onderzoeker het namelijk nadert, wordt het anders en verschillend, zodat wezen en staat niet meer herkend kunnen worden. En er is geen kennis die ons in staat stelt iets te leren kennen dat niet bestaat.

Kratylos: Dat is zo.

d *Sokrates:* Je kunt niet eens zeggen dat er kennis is, Kratylos, als alle dingen aan het veranderen zijn en niets blijvend is. Want als kennis zelf niet ophoudt kennis te zijn, zou er altijd kennis blijven en zou er kennis zijn. Als het grondbegrip 'kennis' aan verandering onderhevig zou zijn, zou er steeds iets ontstaan dat niet meer kennis is. En dan zou kennis niet bestaan. Als kennis altijd aan verandering onderhevig is, zal ze nooit bestaan en er zal dan niets meer zijn dat kan worden gekend. Maar als er altijd iets is dat kent en iets dat gekend kan worden, als er schoonheid is en goedheid e en meer van zulke essentiële kwaliteiten, dan zie ik geen enkele overeenkomst tussen deze kwaliteiten en stroming en beweging. En of het nu zo is of zoals de volgelingen van Herakleitos en vele anderen beweren, is niet zomaar vast te stellen, maar geen mens met gezond verstand zal zich dan met hart en ziel overgeven aan namen, in namen en naamgevers al zijn vertrouwen stellen en durven volhouden dat hij iets weet. Hij zal niet van al het bestaande, zichzelf inbegrepen, beweren dat er

niets van deugt en dat alles stroomt als uit een lekke kan. Kortom, hij zal niet geloven dat de dingen verkeren in de toestand van mensen met diarree, de hele tijd onderhevig aan doorstromen en leeglopen. Misschien is het wel zo, Kratylos, maar misschien ook niet. Ge moet de kwestie dus manmoedig en nauwgezet bekijken en niets gemakshalve aannemen. Ge zijt immers nog jong en in de bloei van uw leven. En als uw onderzoek tot een conclusie leidt, geef het me dan door.

Kratylos: Dat zal ik doen. Ik geef u de verzekering, Sokrates, dat ik geen impulsief antwoord geef, maar wel degelijk over de zaak heb nagedacht en ik ben tot de conclusie gekomen dat het is zoals Herakleitos zegt.

Sokrates: Een andere keer, als ge weer eens komt, gaat gij mij les geven. Ga nu maar, zoals ge van plan was.

Hermogenes hier zal met u meegaan.

Kratylos: Goed, Sokrates, maar ik hoop werkelijk dat ook gij probeert nog over dit onderwerp te blijven nadenken.

^a Zoon van Hermes.

^b Hermes is ook de god van het zakenleven en Hermogenes zou dus vertaald kunnen worden met: 'de geboren zakenman'.

^c Homeros, *Ilias* XX, 74.

^d Ibid. XXI, 342-380.

^e Ibid. XIV, 291.

^f Ibid. II, 813

^g Ibid. XXII, 506

^h 'hij' is Hektor; *Ilias* XXII, 507

ⁱ Letterlijk: : Stadsheerser

^j Letterlijk: Bezitter

^k Zo heet de letter f 'ef' en de letter k 'ka'.

^l Stadsbestuurder.

^m Kronios: ouderwets, stumperig.

ⁿ Koros = Kronos

^o De gebruikelijke betekenis.

^p Het idee hebben dat ze gevat zijn is in het Grieks 'oiesthai nounechein', en daarvan leidt Sokrates Oionous af.

^q Zie 402a: alle dingen zijn in beweging.

^r 'an' betekent 'tegen' en 'reia' betekent 'stroming'

^s 'Katoptron' zou afgeleid kunnen worden van een woord dat 'zien' betekent.

^t De oude dichter Hesiodos noemt de sphinx 'phix' (zie Theogonie 326).

^u *Ilias* VI, 265.

^v 'è' is de lange 'e'.

^w Ook vanwege de afleiding uit 'bole'.

^x Hesiodos, *Werken en Dagen*, 359

^y Homeros, *Ilias* IX, 644 f.